1997, ՅՈՒԼԻՍ Ա (ԹԻՒ 9)

Քրիստոնեայ Հայաստան

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ, ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԱՎՍՏՐԻԱՅՈՒՄ — ԷՋ 1-2
ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏԻ ՄՈՍԿՈՎՅԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԸ — ԷՋ 3
ԼՈՒՐԵՐ ԵՒ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ — ԷՋ 4
ՊԱՏՑԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ — ԷՋ 5
ԵԿԵՂԵՑԱՆՎԵՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — ԷՋ 6
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ — ԷՋ 7
ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԹԵՄԱՆ Ե. ԹԱԴԵՒՈՍՅԱՆԻ ԱՐՎԵՍՏՈՒՄ — ԷՋ 8

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՌԱՋԻՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՎՍՏՐԻԱ

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԳՐԱՑ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հունիսի 23-ին Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն Ավստրիայի եւ Կենտրոնական Եվրոպայի Հայրապետական պատվիրակ Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանի եւ «Էջմիածին» ամսագրի գլխավոր խմբագիր Բագրատ աբեղա Գալստյանի ուղեկցությամբ ժամանեց Ավստրիայի հարավում գտնվող Գրաց քաղաքը՝ մասնակցելու Եվրոպական Եկեղեցիների խորհրդի (ԵԵԽ) եւ Կաթոլիկ եպիսկոպոսների եվրոպական խորհրդի (ԿԵԵԽ) կողմից կազմակերպված Եվրոպական Եկեղեցիների Էկումենիկ երկրորդ համաժողովին, որի նշանաբանն է՝ «Հաշտություն. Աստծո պարգեւ եւ նոր կյանքի աղբյուր»:

Համաժողովի նպատակն էր քննարկել Եվրոպայի քրիստոնեական եկեղեցիների հաշտության, միասնության եւ հետագա համագործակցության հարցերը:

Ժամանելով Գրաց, Վեհափառ Հայրապետը, համաձայն նախապես կազմված ծրագրի, մասնակցեց Ստիրիա նահանգի նահանգապետի կողմից ի պատիվ հոգեւոր պետերի եւ բարձրաստիճան հյուրերի տրված ճաշկերույթին:

Կեսօրից հետո աշխատանքները սկսեց Եվրոպական Եկեղեցիների էկումենիկ երկրորդ համաժողովը: Համաժողովում Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ Հայ Առաքելական Եկեղեցին ներկայացնում էին Հունաստանի հայոց առաջնորդ եւ ԵԵԽ-ի կենտրոնական կոմիտեի անդամ Ոսկան արքեպս. Գալֆայանը, Ավստրիայի հայոց առաջնորդ Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը, Ուկրաինայի հայոց առաջնորդ Նաթան եպս. Հովհաննիսյանը, Մայր Աթոռի միաբան Միքայել ծ. վրդ. Աջապահյանը եւ օրիորդ Անահիտ Սիմոնյանը:

Համաժողովի բացման եւ ողջույնի ելույթներով հանդես եկան ԿԵԵԽ-ի նախագահ կարդինալ Միլոսլավ Վլկը եւ ԵԵԽ-ի նախագահ Ջոն Առնոլդը: Ողջույնի խոսքով հանդես եկան նաեւ 1988թ. Բազելի առաջին համաժողովի ատենապետեր Ալեքսի Բ Համայն Ռուսիո եւ Մոսկվայի պատրիարքը եւ Միլանի արքեպիսկոպոս, կարդինալ Կարլո Մարիա Մարտինին: Այնուհետեւ ելույթ ունեցան համաժողովի նախապատրաստական կոմիտեի նախագահ պրոֆ. Գրիգորիոս Լարենցակեսը եւ «Ֆոկոլար» շարժման նախագահ Կիարա Լյուբիխը:

Առաջին նիստի փակման աղոթքը կարդացին Վեհափառ Հայրապետը եւ կարդինալ Էչեգարայը:

Երեկոյան ժամը 18.00-20.00-ը քաղաքի կենտրոնական Ֆրեյհեյթպլաց հրապարակում տեղի ունեցավ էկումենիկ միասնական աղոթք՝ բազմահազար ժողովրդի մասնակցությամբ, որի ընթացքում ընթերցվեց Բարդուղիմեոս Ա Տիեզերական պատրիարքի ողջույնի ուղերձը: Էկումենիկ միասնական աղոթքին մասնակցեց եւ ողջույնի խոսքով հանդես եկավ երկրի նախագահ Թոմաս Կլեստիլը:

Հաջորդ օրը՝ հունիսի 24-ին, գումարվեց համաժողովի երկրորդ նիստը, որի բացումը կատարեց կարդինալ Կասսիդին՝ հաղորդելով Հռոմի Հովհաննես Պողոս Բ պապի ողջույնը: Այնուհետեւ ներկաներին ողջունեց Քենթրբերիի արքեպիսկոպոս Ջորջ Քերին:

ԵՀԽ-ի կենտրոնական կոմիտեի անունից ողջույնի խոսք ասաց Ջորջ Ցեցիս վարդապետը:

Երկրորդ օրվա լիագումար նիստի եւ ընդհանրապես ամբողջ համաժողովի գլխավոր բանախոսն էր Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Վեհափառ Հայրապետը հանդես եկավ առանցքային դասախոսությամբ, որի թեման էր՝ «Ինքներս մեզ հետ՝ դեմ առ դեմ»: Դասախոսությունն ընդունվեց ժողովականների (մոտ 10 000 մարդ) բուռն ծափահարություններով: «Մեր վստահելիությունը չափվելու է ոչ թե խոսքերի գեղեցկությամբ ու զորությամբ,- ասաց Վեհափառ Հայրապետը,- այլ՝ կյանք՝ հաշտություն եւ կյանք՝ հաշտության համար»:

Նիստին երկրորդ դասախոսությունը կարդաց Հարավային Աֆրիկայի Եկեղեցիների խորհրդի գլխավոր քարտուղար դոկտոր Հլոփե Քամը:

Նիստի ավարտից հետո Վեհափառ Հայրապետը հրավիրվեց մամլո ասուլիսի, որին մասնակցում էին հարյուրավոր լրագրողներ:

Վեհափառ Հայրապետը, պատասխանելով հարցերին, ներկայացրեց Հայ Առաքելական Եկեղեցու ունեցած ներդրումն ու դերը համընդհանուր քրիստոնեական Եկեղեցիների կյանքում եւ շեշտեց, որ քրիստոնեությունը պետք չէ սովորել եւ ընդունել որպես գաղափարախոսություն կամ փիլիսոփայություն, այլ այն պետք է ապրել որպես ճշմարտություն եւ կյանքով վկայել այդ ճշմարտության մասին:

ԿԼԱԳԵՆՖՈՒՐՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ

Հունիսի 25-ին Վեհափառ Հայրապետը մեկնեց Կլագենֆուրտ՝ այցելելու հանրահայտ Մինի Մունդուս բացօթյա թանգարանը, ուր 50 երկրների նշանավոր ճարտարապետական կոթողների 1/25 չափագծի համամասնությամբ ստեղծված մանրակերտերի կողքին տեղադրված է նաեւ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի Մայր տաճարի մանրակերտը: Տեղի աշխարհիկ եւ հոգեւոր իշխանությունների, ինչպես նաեւ թանգարանի տնօրինության ներկայությամբ տեղի ունեցավ մանրակերտի հանդիսավոր օծումը:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԷՋ 2

ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆ

Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հուլիսի 9-ին Մայր Աթոռի Վեհարանում ընդունեց Արմենպրեսի թղթակցին՝ նրա խնդրանքով եւ Գրաց քաղաքում տեղի ունեցած Եվրոպայի եկեղեցիների երկրորդ էկումենիկ համաժողովի կապակցությամբ հետեւյալ հայտարարությունն արեց.

–Համագումարի նյութն այս էր՝ հաշտություն,- ասաց Վեհափառ Հայրապետը:- Սա քրիստոնեական, աստվածաբանական մի բառ է, որ մասնանշում է այն երեւույթը, որով մարդ Աստծո հետ հաշտ կապրի: Եւ մարդիկ Աստծո հետ հաշտ ապրել չեն կարող, եթե երբեք իրար հետ հաշտ չապրեն: Եւ այդ հաշտությունը մարդու առ Աստված հավատարմության ամենեն կարեւոր արտահայտություններից մեկն է: Պետք է ասել, որ մենք եղանք գլխավոր դասախոսներից մեկը՝ այդ նյութի շուրջ ընդարձակ մի ուսումնասիրություն կարդալով, որը թարգմանվեց հինգ տարբեր լեզուներով եւ բաժանվեց բոլոր ժողովականներին:

Այնտեղ մենք ասացինք, որ քրիստոնեական եկեղեցին աշխարհումս պետք ունի ներքին բյուրեղացման, ներքին բարենորոգումի, որովհետեւ քրիստոնյա լինելն անվանապես քրիստոնյա լինել չի նշանակում միայն: Քրիստոնեաբար ապրելը Քրիստոսի վարդապետության համաձայն ապրելն է, որ մարդուն քրիստոնյա է դարձնում: Այդ տեսակետից ուզում եմ ընդգծել, որ երկխոսությունը, խոսակցությունը, համագործակցությունը անհրաժեշտ են ոչ միայն քրիստոնեական եկեղեցիների միջեւ, այլ նաեւ ուրիշ կրոնների, հատկապես իսլամության հետ, որի մասին երկար խոսվեց այդ ժողովում:

Մենք էլ, մեր եկեղեցին էլ միշտ ջատագով է եղել իսլամ-քրիստոնյա խոսակցության, հարաբերության: Մենք իբրեւ հայեր ապրել ենք իսլամական երկրների մեջ, իսլամական երկրներով շրջապատված, բայց եւ միշտ ունեցել ենք բարեկամական հարաբերություններ՝ փոխադարձ հասկացողության գաղափարով առաջնորդված:

Ես խորապես ցավեցի, երբ իմացա, որ Իսրայելի մի քաղաքում անվանարկվել եւ անարգական արտահայտության է արժանացել իսլամական կրոնը եւ այդ կրոնի հիմնադիր Մուհամմեդը:

Մենք խստիվ դատապարտում ենք այդպիսի արտահայտությունները: Դրանք նպաստավոր չեն ո՛չ քրիստոնեության, ո՛չ էլ իսլամության ու մարդկության համար: Այդպիսի արտահայտությունները, այդպիսի վերաբերմունքները խիստ դատապարտելի են: Եւ մենք ցանկանում ենք, որ իսլամական կրոնի հետ մեր հարաբերությունը լինի փոխադարձ հասկացողության եւ գործակցության սեւեռակետ ունեցող եւ ոգի արտահայտող խոսակցություն:

Հետեւաբար մենք ցանկանում ենք, որ վերջ գտնեն նման անարգական արտահայտությունները հանդեպ իսլամական կրոնի, եւ մեր փոխադարձ բարեկամական հարաբերությունները շարունակվեն ու զարգանան առաջիկայում՝ այսօր, մոտեցող 21-րդ դարում եւ գալիք բոլոր ժամանակներում:

ՍԿԻԶԲԸ՝ ԷՋ 1

Նույն օրը երեկոյան Գրացի երկրորդ համաժողովի մասնակից Հայ Առաքելական Եկեղեցու ներկայացուցիչները հավաքվեցին Վեհափառ Հայրապետի մոտ՝ քննարկելու եւ ամփոփելու համաժողովի աշխատանքի արդյունքները: Մասնակիցներից յուրաքանչյուրը ներկայացրեց իր աշխատանքային խումբը:

Նորին Սրբությունը, ընդհանուր առմամբ ներկայացնելով պահի կարեւորությունը, շեշտեց աշխատանքային խմբերում ակտիվ մասնակցության անհրաժեշտությունը:

Հարկ է նշել, որ 43 երկրներից Գրաց ժամանած 700 պատգամավորների եւ շուրջ 10.000 հրավիրյալների ու հյուրերի ներկայությամբ հնչած «Ինքներս մեզ հետ՝ դեմ առ դեմ» Վեհափառ Հայրապետի դասախոսությունը մեծ հետաքրքրություն եւ խոր ազդեցություն թողեց ունկնդիրների վրա: Այն մեծ արձագանք գտավ հոգեւորական եւ քաղաքական շրջանակներում: Տարբեր ազգեր ներկայացնող բազմաթիվ լրագրողներ, մասնակցելով ընդհանուր մամլո ասուլիսին, նաեւ առանձին հարցազրույցներ վարեցին Վեհափառ Հայրապետի հետ: Ասուլիսի ընթացքում լրագրողների վրա ազդեցիկ տպավորություն գործեց Նորին Սրբության արտահայտած այն միտքը, թե «Հայ Եկեղեցին հին Եկեղեցի է, բայց ոչ՝ հնացած»:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՎԻԵՆՆԱՅՈՒՄ

Հունիսի 26-ին Նորին Սրբություն Գարեգին Ա կաթողիկոսը, ավարտելով իր մասնակցությունը Գրացի երկրորդ էկումենիկ համաժողովին, մեկնեց Վիեննա՝ իր հայրապետական այցելությունը տալու Վիեննայի հայ համայնքին, ինչպես նաեւ հանդիպումներ ունենալու Ավստրիայի Հանրապետության եկեղեցական, պետական եւ դիվանագիտական շրջանակների ներկայացուցիչների, պատասխանատու պաշտոնյաների հետ:

Երեկոյան ժամը 18.00-ին Վիեննայի «Իմպերիալ» հյուրանոցի սրահներից մեկում Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հանդիպեց Ավստրիայի Հանրապետության մի շարք պաշտոնական անձանց հետ: Հանդիպումների ընթացքում Նորին Սրբությանն ուղեկցում էին Ավստրիայում Հայաստանի Հանրապետության դեսպան Աշոտ Ոսկանյանը եւ Ավստրիայի եւ Կենտրոնական Եվրոպայի Հայրապետական պատվիրակ Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը:

Նորին Սրբությանը բարի գալուստ մաղթելու էին եկել Վիեննայի նախկին արքեպիսկոպոս՝ կարդինալ Քյոնիկը, Վիեննայի արքեպիսկոպոս Շյոնբորնը, տարբեր Եկեղեցիների ներկայացուցիչներ, Ավստրիայի Հանրապետության կրոնի նախարարության ներկայացուցիչը, Վիեննայի ազգային գրադարանի տնօրենը, «Փրո Օրիենթե» կազմակերպության նախագահը, Վիեննայի համալսարանի դասախոսներ, Ռուսաստանի Դաշնության, Ֆրանսիայի, Լիբանանի, Սիրիայի, Հունաստանի դեսպաններ, այլ պաշտոնատար անձինք, ավստրիահայ եկեղեցական վարչության անդամներ:

Ընդունելության ընթացքում Ավստրիայի հայոց առաջնորդ Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը բարի գալուստ մաղթեց Վեհափառ Հայրապետին, ապա ներկայացրեց Նորին Սրբության՝ Ավստրիա կատարած այցելության նպատակները. իբրեւ բանախոս մասնակցել Եվրոպական Եկեղեցիների խորհրդի եւ Կաթոլիկ եպիսկոպոսների եվրոպական խորհրդի կողմից Գրացում կազմակերպված էկումենիկ երկրորդ համաժողովին, ինչպես նաեւ հայրապետական առաքելությամբ հանդես գալ Հայ Առաքելական Եկեղեցու ավստրիական համայնքի առջեւ:

Նորին Սրբությունը, շնորհակալություն հայտնելով ջերմ եւ անկեղծ ընդունելության համար, մանրամասնորեն պատմեց իր այցելության նպատակների մասին եւ մաղթեց, որ Աստված օրհնի եւ առավել եւս սերտացնի հարաբերությունները ինչպես Ավստրիայի եւ Հայաստանի Եկեղեցիների ու պետությունների, այնպես էլ երկու երկրների ժողովուրդների միջեւ:

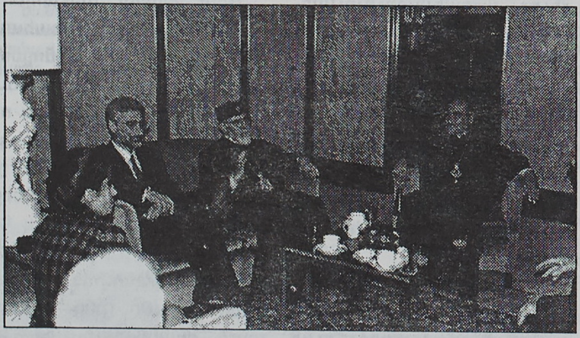

Նույն օրը՝ երեկոյան ժամը 20.00-ին, Վեհափառ Հայրապետը հյուրընկալվեց Վիեննայի արքեպիսկոպոս դոկտոր Քրիստոֆ Շյոնբորնի կողմից:

Հունիսի 27-ին՝ առավոտյան ժամը 11.00-ին,Վեհափառ Հայրապետն այցելեց Վիեննայի քաղաքապետարան, ուր նրան ընդունեց Վիեննայի քաղաքագլուխ Մ. Հոյպլը: Նորին Սրբությունն իր ստորագրությունը թողեց Վիեննայի պատվավոր այցելուների «Ոսկե գրքում»:

Այնուհետեւ կեսօրին Վեհափառ Հայրապետը հանդիպում ունեցավ Վիեննայի նախկին արքեպիսկոպոս՝ կարդինալ Քյոնիկի, ինչպես նաեւ «Փրո Օրիենթե» կազմակերպության ներկայացուցիչների հետ:

Կեսօրից հետո Վեհափառ Հայրապետը հանդիպում ունեցավ Ավստրիայի Արտաքին գործոց նախարարության ընդհանուր քարտուղարի հետ:

Նույն օրն Ավստրիայի փոխվարչապետ եւ արտգործնախարար Շյուսելի կողմից կազմակերպվեց ընդունելություն՝ ի պատիվ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի:

Երեկոյան, Ավստրիայի ազգային գրադարանի եւ «Փրո Օրիենթե» կազմակերպության կողմից, գրադարանի հանդիսավոր արարողությունների դահլիճում տեղի ունեցավ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին նվիրված հատուկ հանդիսություն: Ողջույնի խոսքով հանդես եկան Ավստրիայում Վատիկանի հատուկ պատվիրակ՝ կարդինալ Սկուջիարինին, Վիեննայի արքեպիսկոպոս Շյոնբորնը, Ազգային գրադարանի տնօրենը: Ընթերցվեց զեկուցում հայկական մշակույթի դերի մասին՝ եվրոպական ընդհանուր մշակութային կոնտեքստում: Պատասխան խոսքով հանդես եկավ Նորին Սրբություն Գարեգին Ա կաթողիկոսը:

Ազգային գրադարանի տնօրենը Վեհափառ Հայրապետին ներկայացրեց գրադարանում պահվող մասունքներ, որոնք առանձնահատուկ նշանակություն ունեն հայերի համար. Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա լեռան 40 օրը» վեպի պահպանված միակ ձեռագիրը, հայկական հին գրքեր եւ այլ հնություններ:

Հունիսի 28-ին հռչակավոր «Շտեֆանդոմում» Սբ. Ստեփանոսի Մայր տաճարում տեղի ունեցավ քահանայական ձեռնադրության արարողություն, որին, Վիեննայի արքեպիսկոպոս Շյոնբորնի հրավերով, մասնակցեց Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Արքեպիսկոպոս Շյոնբորնը տաճարում հավաքված հավատացյալ հոծ

բազմությանը ներկայացրեց Հայ Եկեղեցու անցած ուղին եւ հայ ժողովրդի պատմության առանձնահատկությունները: Արարողության վերջում ներկաներին իր խոսքն ուղղեց Գարեգին Ա կաթողիկոսը:

Կեսօրին Նորին Սրբությունն այցելեց Հերցոգենբուրգի Օգոստինյան վանք, իսկ երեկոյան հանդիպեց ավստրիահայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ:

Վեհափառ Հայրապետը կարդինալ Քյոնիկի եւ արքեպիսկոպոս Շյոնբորնի հետ

Նույն օրը երեկոյան Նորին Սրբությունը մասնակցեց Ավստրիահայ եկեղեցական վարչության կողմից իր պատվին կազմակերպված պաշտոնական ընթրիքին:

Հունիսի 29-ին Վեհափառ Հայրապետը մասնակցեց Ս. Հռիփսիմե հայկական եկեղեցում մատուցված հանդիսավոր պատարագին եւ քարոզով դիմեց հավաքված բազմությանը: Պատարագին ներկա էին նաեւ դեսպաններ, այլ եկեղեցիների հոգեւոր առաջնորդներ:

Օրվա երկրորդ կեսին Վեհափառ Հայրապետը այցելեց նաեւ Քլոսթերնոյբուրգ վանք:

Երեկոյան Վեհափառ Հայրապետը հրավիրվեց ընթրիքի Ստորին Ավստրիայի մարզպետի՝ դոկտոր Էրվին Փրեոլի կողմից:

Հունիսի 30-ին Նորին Սրբություն Գարեգին Ա կաթողիկոսն այցելեց Ավստրիայում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատուն: Դեսպան Աշոտ Ոսկանյանը Վեհափառ Հայրապետին ծանոթացրեց դեսպանատան աշխատանքներին:

Կեսօրին Վեհափառ Հայրապետն այցելեց Ավստրիայի կրթական նախարար տիկին Էլիզաբեթ Գերերին:

Երեկոյան Վեհափառ Հայրապետը մեկնեց Մխիթարյան միաբանություն, որտեղ ի պատիվ Նորին Սրբության՝ տրվեց ընթրիք:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԷՋ 3

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՄՈՍԿՎԱ «ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳԱՆՁԵՐԸ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԸ ԿՐԵՄԼՈՒՄ

Հուլիսի 1-ին՝ վաղ առավոտյան, Վեհափառ Հայրապետը մեկնեց Մոսկվա՝ Ալեքսի Բ Համայն Ռուսիո պատրիարքի հետ միասնաբար կատարելու Հայ Եկեղեցու եւ Էջմիածնի գանձերի մեծ ցուցահանդեսի բացման արարողությունը:

Հուլիսի 2-ին Կրեմլում Ալեքսի Բ Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո պատրիարքի առանձնատանը կայացավ Ալեքսի Բ պատրիարքի եւ Գարեգին Ա կաթողիկոսի հանդիպումը: Հանդիպմանը հաջորդեց մամլո ասուլիսը Կրեմլի Ուսպենյան զանգակատանը, որին երկու Եկեղեցիների հոգեւոր առաջնորդներից բացի, մասնակցեցին Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարար Արմեն Սմբատյանը, Ռուսաստանի Դաշնության մշակույթի փոխնախարար Միխայիլ Շվիդկոյը: Ասուլիսը վարում էր Կրեմլի արգելոց-թանգարանի տնօրեն Իրինա Ռոդիմցեւան, ներկա էին զանգվածային լրատվության միջոցների 100-ից ավելի ներկայացուցիչներ:

Մոսկվայի ժամանակով ժամը 14.00-ին կայացավ ցուցահանդեսի հանդիսավոր բացումը, որին, բացի վերոհիշյալ անձերից, մասնակցում էին նաեւ Ռուսաստանի Դաշնության մշակույթի նախարար Եվգենի Սիդորովը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի նախագահ, Հայաստանում քրիստոնեության՝ որպես պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի նախապատրաստական աշխատանքները կազմակերպող պետական հանձնաժողովի նախագահ Գագիկ Հարությունյանը, Մայր Աթոռի դիվանապետ Ներսես արքեպս. Պոզապալյանը, Արարատյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին արքեպս. Ներսիսյանը, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ եպս. Մարտիրոսյանը, Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմի առաջնորդ Տիրան արքեպս. Կյուրեղյանը, Կանադայի թեմի առաջնորդ Հովնան արքեպս. Տերտերյանը, 1700-ամյակի հանդիսությունների կենտրոնական գրասենյակի վարիչ-քարտուղար Մեսրոպ արքեպս. Աշճյանը, հատուկ այդ նպատակով Մոսկվա ժամանած Հայ բարեգործական ընդհանուր միության նախագահ Լուիզ-Սիմոն Մանուկյանը, տարբեր երկրներից Մոսկվա ժամանած սփյուռքահայ ճանաչված գործիչներ, Հայ Առաքելական եւ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիների բարձրաստիճան հոգեւորականներ, Ռուսաստանի Դաշնությունում հավատարմագրված դեսպաններ, նախարարներ, արվեստի ականավոր գործիչներ:

Մինչեւ օգոստոսի կեսերը Կրեմլի այցելուները հնարավորություն կունենան ծանոթանալու Էջմիածնից առաջին անգամ դուրս բերված ցուցանմուշներին:

Նույն օրը Մոսկվայի «Մետրոպոլ» հյուրանոցում Վարդգես Արծրունու գլխավորությամբ Հայ Առաքելական Եկեղեցու Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմական խորհրդի կողմից կազմակերպվեց ընդունելություն՝ ի պատիվ Գարեգին Ա կաթողիկոսի եւ Ալեքսի Բ պատրիարքի:

Հունիսի 3-ին Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն այցելեց Մոսկվայում հայկական եկեղեցու շինարարության համար հատկացված հողատարածք եւ օրհնեց այն: Համալիրը համապատասխանում է բազմահազար հայ համայնքի կարիքներին: Թեմի առաջնորդի նստավայրից բացի, այն կունենա նաեւ կիրակնօրյա դպրոց, ննջարանի դահլիճ, գրադարան: Այնուհետեւ կայացավ նրա հանդիպումը Հայ Առաքելական Եկեղեցու Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմական խորհրդի անդամների հետ:

Նույն օրը երեկոյան Գիտնականների տանը տեղի ունեցավ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հանդիպումը Մոսկվայի հայ համայնքի հետ: Հանդիպմանը ներկա էին Ռուսաստանի Դաշնության եւ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանների նախագահներ Մարատ Բագլայը եւ Գագիկ Հարությունյանը, հանրահայտ գիտնականներ, գործարարներ, դերասաններ, նկարիչներ, քանդակագործներ, հոգեւորականներ, սփյուռքի ներկայացուցիչներ:

Բացման խոսքով հանդես եկավ Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմի առաջնորդ Տիրան արքեպս. Կյուրեղյանը, այնուհետեւ ելույթ ունեցավ Վեհափառ Հայրապետը:

Հունիսի 4-ին Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետն այցելեց Մոսկվայի Սբ. Հարություն հայկական եկեղեցի: Եկեղեցում քարոզ կարդալուց հետո Վեհափառ Հայրապետն ինքնաթիռով Երեւան ուղեւորվեց Վնուկովո օդանավակայանից:

Բագրատ աբեղա Գալստյան
«ԷՋՄԻԱԾԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Լարիսա Նավասարդյան
ՄԱՄԼՈ ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳԱՆՁԵՐԸ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԻ ԿԱՏԱԼՈԳ-ԱԼԲՈՄԸ

1997թ. հուլիսի 2-ին Մոսկվայում՝ Կրեմլի Ուսպենյան տաճարի սրահում, բացվեց Հայ եկեղեցու գանձերի իր տեսակի մեջ առաջին եւ աննախընթաց ցուցահանդեսը: Այս ցուցահանդեսով նշանավորվեց Հայոց աշխարհի քրիստոնեության պետական կրոն ընդունման 1700-ամյակի տոնակատարությունների մուտքը: Հայոց Հայրապետն այս ցուցահանդեսը ձոնեց նաեւ Մոսկվա քաղաքի 850-ամյակին, այս ծիրի մեջ կատարվելիք տոնակատարություններին՝ որպես առաջին ընծա Ռուս Ուղղափառ եկեղեցուն եւ պետությանը Հայ եկեղեցու կողմից:

Այս ցուցահանդեսը, Հայ եկեղեցու 1700-ամյակի տոնակատարությունների ծրագրի երախայրիքը լինելով, Գարեգին Վեհափառի հոգածությամբ, 1700-ամյակի տոնակատարության կազմակերպման կենտրոնական հանձնախմբի նախաձեռնությամբ եւ Հայաստանի Մշակույթի նախարարության գործուն մասնակցությամբ առավել արժեվորվեց եռալեզու (հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն) ինքնատիպ գունազարդ կատալոգ-ալբոմի հրատարակումով՝ «Հայ եկեղեցու գանձերը» վերտառությամբ: Ալբոմը պարունակում է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հավաքածուի այն բոլոր 79 ցուցանմուշները, որոնք տեղ են գրավել ցուցադրանքում: Այն բացվում է Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետի «Տասնեօթ դարերի քրիստոնէական վկայութիւն՝ արուեստի եւ մշակոյթի միջոցով» նախաբանով, ուր Վեհափառ Հայրապետը շեշտում է այն իրողությունը, որ հայ մշակույթն ու արվեստն իրենց ամբողջության մեջ սքանչելի արտահայտություններն են հայ ժողովրդի քրիստոնեական կյանքի: Վեհափառ Հայրապետի խոսքին հաջորդում է Իվետա Մկրտչյանի եւ Սեյրանուշ Մանուկյանի շարադրանքը՝ մանրամասնորեն ներկայացնելով ցուցահանդեսին ներկայացված բոլոր նմուշները: 95 էջերի վրա, յուրաքանչյուր առարկայի համառոտագրություններով եւ բացատրություններով, գունավոր պատկերներով ներկայացված է ամբողջ հավաքածուն: Կատալոգը եզրափակված է ցուցանմուշների ռուսերեն հանգամանալից նկարագրությամբ:

Այս շքեղ կատալոգը հրատարակվել է Մոսկվայում, իսկ տպագրության ծախսերը հատկացրել է Արսեն Խանամիրյանը՝ հանգուցյալ Փոլ Կարապետյանի կտակից:

Մոսկովյան ցուցահանդեսը եւ նրա արգասիք կատալոգ-ալբոմը մի գեղեցիկ առիթ է ոչ միայն հայ, այլեւ օտարազգի արվեստասերներին ներկայացնելու մեր եկեղեցու 1700-ամյա անցած ճանապարհը եւ այդ ճանապարհին ստեղծված հոգեւոր մշակութային արժեքները: Վեհափառ Հայրապետի բնորոշմամբ «թող այս ցուցահանդէսը բոլոր այցելուներին՝ հայ, ռուս եւ այլ ազգերի համար դառնայ հոգեւոր վերելքի եւ վերացումի աղբիւր: Այն թող դառնայ սերտ համագործակցութեան եւս մէկ կապ Դաշնային Ռուսաստանի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան, Ռուս Ուղղափառ եւ Հայ Առաքելական եկեղեցիների, ինչպէս նաեւ բոլոր՝ Կաթոլիկ, Ուղղափառ եւ Աւետարանական եկեղեցիների միջեւ:

Թող երրորդ հազարամեակի սկզբնաւորումով Քրիստոնէական հաւատը մտնի ծաղկման մի նոր դարաշրջան»:

ԻՍՊԱՆԻԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆՆ ԱՅՑԵԼԵՑ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Հունիսի 27-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին ժամանեց Հայաստանի Հանրապետությունում Իսպանիայի նոր նշանակված դեսպան Խուան Անտոնիո դե Իտուրիագա Բարբերան՝ իր տիկնոջ եւ դեսպանատան մինիստր Ռաֆայել Դեսկալյար Մասարեդոյի ուղեկցությամբ: Վեհարանում հարգարժան հյուրերին ընդունեց Մայր Աթոռի դիվանապետ գերաշնորհ Տ. Ներսես արքեպս. Պոզապալյանը: Սրբազան Հայրն անձամբ իր եւ Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի անունից ջերմորեն ողջունեց պարոն Իտուրիագային եւ շնորհավորեց նրան այդ դժվարին եւ պատասխանատու պարտականության ստանձնման առթիվ եւ նրան մաղթեց հաջողություններ:

Այնուհետեւ Սրբազան Հայրը հյուրերի խնդրանքով նրանց պատմեց Հայ Առաքելական եկեղեցու անցած դժվարին պատմական ուղու մասին, ներկայացրեց մեր եկեղեցու արդի իրավիճակը, նրա ունեցած դերը, նշանակությունը, խնդիրներն ու առաքելությունը մեր ազատ ու անկախ հանրապետության կյանքում: Սրբազան Հայրը ներկայացրեց նաեւ Հայ Առաքելական եկեղեցու կառուցվածքը Հայաստանում եւ սփյուռքում: Նա շեշտեց այն հանգամանքը, որ Հայ Առաքելական եկեղեցին մշտապես համագործակցել է եւ այժմ էլ սերտ բարեկամական փոխհարաբերությունների մեջ է գտնվում աշխարհի այլ քրիստոնյա եկեղեցիների հետ:

Հյուրերը խորին ակնածանքով ծանոթացան Հայ Առաքելական եկեղեցու բազմադարյա պատմությանը, այցելեցին Մայր Աթոռի թանգարաններ եւ ծանոթացան հայ եկեղեցական արվեստի գանձերին:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ԽՄԲԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Հուլիսի 11-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեց Անգլիայից Հայաստան ժամանած ուսանողների խումբը՝ «Ուսուցողական ճամփորդություններ» ծրագրի ղեկավար պարոն Օքերփոլի գլխավորությամբ: Խմբին Վեհարանի իր աշխատասենյակում ընդունեց Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Տեղի ունեցած անկեղծ եւ ջերմ զրույցի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը հյուրերի խնդրանքով մանրամասն տեղեկություններ հաղորդեց Հայ Առաքելական եկեղեցու նստավայր եւ հայ ժողովրդի հոգեւոր կենտրոն Ս. Էջմիածնի, Մայր Աթոռի գործունեության մասին, համառոտ ներկայացրեց հայ ժողովրդի եւ եկեղեցու բազմադարյա պատմությունն ու անցած ուղին: Նորին Սրբությունն ուրախությամբ նշեց, որ հայ ժողովուրդը, սթափվելով կոմունիստական ժամանակաշրջանի 70-ամյա մղձավանջից, հոգեւոր վերածնունդ, բյուրեղացում է ապրում: Այդ առումով Վեհափառ Հայրապետը խոսք կարեւորեց եկեղեցու դերն ու նշանակությունը հատկապես այս դժվարին ու հակասություններով լի ժամանակաշրջանում:

Վեհափառ Հայրապետը, պատմելով Հայ Առաքելական եկեղեցու մասին, անդրադարձավ նաեւ էկումենիկ փոխհարաբերություններին եւ համագործակցությանն աշխարհի այլ եկեղեցիների հետ՝ դրանց թվում մատնանշելով Հայ Առաքելական եկեղեցու պատվիրակության մասնակցությունը վերջերս Ավստրիայի Գրաց քաղաքում հրավիրված եվրոպական երկրորդ էկումենիկ համաժողովին:

ՄԱՄԼՈ ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՆՁՆՈՒՄ ԵՒ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹՅՈՒՆ

Երկու նպատակ ուներ ՔԴՔԿ-ի հուլիսի 9-ին Էջմիածնի դպրատան լեփ-լեցուն դահլիճում կազմակերպված հանդիսությունը՝ կիրակնօրյա վարժարանների 46 շրջանավարտներին ավարտական վկայականներ հանձնվեցին եւ «Տօն կաթուղիկէ Ս. Էջմիածին» հանդիսության մրցանակները բաշխվեցին:

Ներքին կապ կար այս երկու արարողությունների միջեւ, որ սկսվեց «Տերունական աղոթքով»:

Վազգեն վրդ. Միրզախանյանն իր բացման խոսքում միջոցառումը որակեց իբրեւ «սերմանվածի հունձքը հավաքելու պահ»:

Այնուհետեւ հայտարարվեցին մրցանակաբաշխության արդյունքները.

«Լավագույն բեմագրի /սցենարի/ համար» մրցանակին արժանացել է «Ս. Հռիփսիմեանց» վարժարանը: Տրվեց «Հայկական եկեղեցիներ» գիրքը:

«Ազգային-հոգեւոր նյութի ներդաշնակ մատուցման համար» մրցանակին արժանացել է «Ս. Հրեշտակապետաց» վարժարանը: Տրվեցին «Հայկական զարդ» եւ «Արարատ» գրքերը:

«Լավագույն ասմունքի համար» մրցանակին է արժանացել «Ս. Ներսես Շնորհալի» վարժարանը: Տրվեց «Հայկական եկեղեցիներ» գիրքը:

«Էջ Միածինն ի Հօրէ» շարականի լավագույն կատարման համար» եւ «Հոգեւոր նյութի լավագույն մատուցման համար» մրցանակներին է արժանացել «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ» վարժարանը: Շնորհվեց «Սուրբ խաչ» մրցանակը, եւ տրվեց «Գանձատուն» գիրքը:

Անհատական խրախուսական մրցանակների են արժանացել.

«Աղոթքի վերադարձում» մրցանակին՝ «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» կիրակնօրյա վարժարանի սան Թոմասյան Թամարը /«Ս. Էջմիածին», գրիչ/:

«Լավագույն դերակատարում» մրցանակին՝ «Հռիփսիմեի» դերի համար եւ «Ս. Աստվածածին» կիրակնօրյա վարժարանի սան Հայկ Դանիելյանը՝ «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ» դերի համար /«Ս. Էջմիածին», գրիչ/:

«Անհատականության դրսեւորում» մրցանակին՝ «Ս. Ներսես Շնորհալի» վարժարանի սաներ Անանն եւ Հայկը /«Ս. Էջմիածին», գրիչ/:

«Լավագույն հանդիսության համար» առաջին մրցանակին է արժանացել «Ս. Մարիամ Աստվածածին» կիրակնօրյա վարժարանը: Շնորհվեց ՔԴՔԿ-ի սահմանած «Սուրբ Էջմիածին» մրցանակը, եւ տրվեց «Էջմիածնի գանձեր» գիրքը:

Առաջին մրցանակին արժանացած վարժարանը՝ «Ս. Մարիամ Աստվածածինը», ներկայացրեց իր հանդիսությունը:

«Ասես, մեր առջեւ կրկնվեց Ս. Գրիգոր Լուսավորչի հրաշքը»,- այսպես գնահատեց հանդիսությունը Շահե արքեպս. Աճեմյանն իր օրհնության խոսքում:

Այնուհետեւ, սրբազան հայրը Պահպանիչ ասաց: Միջոցառումն ավարտվեց Հայրապետական օրհներգով:

ՔԴՔԿ լրատվական ծառայություն

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԹԵՄՈՒՄ

Հունիսի 28-ին Արարատյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Ներսիսյանի հայրական օրհնությամբ Առաջնորդարանի դահլիճում տեղի ունեցավ թեմի քրիստոնեական դաստիարակության դպրոցների 58 շրջանավարտներին ավարտական վկայականների հանձնման հանդիսավոր արարողությունը: ՔԴԿ-ի տնօրեն Ա. Գաբուճյանը, որն էլ սաներին հանձնեց վկայականները, օրն այդ բնորոշեց իբրեւ «ժառանգություն փոխանցելու օր»:

Արդեն վեցերորդ տարին Արարատյան թեմում գործող կիրակնօրյաներում, ինչպես նաեւ հանրակրթական մի շարք դպրոցներում գործող քրիստոնեական լրիվ դասընթացների մասնակիցներին շնորհվեց վկայագիր՝ Գարեգին սրբազանի մակագրությամբ, որով փաստվեց ուսանողների կրոնական գիտելիքներն ու նվիրվածությունը Հայ Առաքելական Եկեղեցուն:

Ելույթ ունեցավ Ա. Գաբուճյանը, այնուհետեւ աշակերտների ջանքերով տեղի ունեցավ հանդես: Ավարտին Գարեգին սրբազանի օրհնության խոսքը ներկաներին հաղորդեց Տ. Համազասպ քահանա Բաբուճյանը եւ հայցեց ամենակարող Աստծո բարեհաճությունը ՔԴԿ-ի դպրոցների նմանատիպ բոլոր ձեռնարկումների համար:

Անահիտ ՍԵԴՐԱԿՅԱՆ
Արարատյան Հայրապետական թեմ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1997թ. հուլիսի 7-8-ի օրերին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Վեհափառ Հայրապետ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի նախագահությամբ գումարվեց 1700-ամյակի գործադիր վարչության 4-րդ նիստը:

Այն նախ լսեց 1700-ամյակի գործադիր վարչության վարիչ գերշ. Տեր Մեսրոպ արքեպս. Աշճյանի ընդարձակ զեկույցը: Զեկույցներ ներկայացրեցին նաեւ գերշ. Տեր Յովնան արքեպս. Տերտերյանը՝ ուխտագնացության պատասխանատու եւ գերշ. Տեր Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը՝ գործադիր մարմնի ատենապետ եւ 1700-ամյակի հրատարակության մարմնի պատասխանատու: Զեկույցներ ներկայացվեցին նաեւ նվիրապետական Աթոռներից, որից հետո ժողովը շարունակեց իր ընթացիկ օրակարգը՝ ունենալով բազում հարցեր: Գործադիր մարմնի օրակարգի նյութերի քննարկումից առաջ գերշ. Տեր Մեսրոպ արքեպս. Աշճյանը ժողովին ներկայացրեց Մոսկվայի Կրեմլում կայացած 1700-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսի թողած ազդեցությունը, որի պաշտոնական բացումը հովանավորում էին Վեհափառ Հայրապետն ու Ալեքսի Բ պատրիարքը՝ իրենց համատեղ ներկայությամբ: Ցուցահանդեսը Մոսկվայում լայն արձագանք գտավ:

Նիստը քննարկեց հետեւյալ հարցերը.

Եկեղեցիների եւ վանքերի նորոգության աշխատանքների ընթացք, հրատարակություններ, բյուջե, տեսաժապավենների պատրաստում, հուշանվերներ, առաջիկա ցուցահանդեսներ, հանձնախմբերի լրացում, 1700-ամյակի ծիսակարգի ստեղծման ծրագրում, միջազգային ֆոնդերի ապահովում, 1700-ամյակի միջազգային ճանաչման օրվա հաստատում համայն աշխարհի համար, վանքերի վերակենդանացման ծրագիր, սրբադասման հարց, միջազգային երգահանդեսների կազմակերպում, «Մշո Ս. Կարապետ» ընկերակցության կանոնագրի հաստատում, «Քրիստոնեայ Հայաստան 1700-ամեակ» պարբերաթերթի հրատարակում, միջազգային գիտաժողովներ, թեմերում հանձնաժողովների ստեղծում, անմիջական հրատարակություններ, Հայ Եկեղեցու դավանության ձեռնարկ:

Ժողովի ավարտին՝ հուլիսի 8-ին, Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ հանձնախումբը հանդիպեց 1700-ամյակի պետական հանձնաժողովի նախագահ տիար Գագիկ Հարությունյանի հետ: Ներկա էին նաեւ պետական ենթահանձնախմբերի ղեկավարներ՝ Մշակույթի նախարար Արմեն Սմբատյանն ու Մատենադարանի տնօրեն Սեն Արեւշատյանը:

Այստեղ մեկ անգամ եւս շեշտվեց պետության եւ եկեղեցու համատեղ գործակցության անհրաժեշտությունը եւ արվեցին գործնական քայլեր:

1700-ամյակի գործադիր մարմնի 4-րդ նիստին ներկա էին. գերշ. Տեր Մեսրոպ արքեպս. Աշճյանը - գործադիր վարիչ, գերշ. Տեր Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը - գործադիր մարմնի ատենապետ, գերշ. Տեր Յովնան արքեպս. Տերտերյանը - քարտուղար եւ գործադիր մարմնի ատենադպիր, գերշ. Տեր Գարեգին արքեպս. Ներսիսյանը, գերշ. Տեր Սեւան եպս. Ղարիպյանը, գերշ. Տեր Ասողիկ եպս. Արիստակեսյանը, պրն. Գրիգոր Խանջյանը եւ պրն. Վլադիմիր Բարխուդարյանը:

1700-ամյակի գրասենյակ

ԿՈՏԱՅՔԻ ԹԵՄՈՒՄ

Հայ եկեղեցին նեցուկ է իր ժողովրդին: Այսօր հավատավոր ժողովուրդը կրկին միաբանվում ու համախմբվում է եկեղեցու շուրջ:

Այս խորհուրդն ուներ հունիսի 28-ին Հրազդանի Ս. Աստվածածին եկեղեցում կայացած Կոտայքի թեմի նորընծա առաջնորդ Առաքել եպիսկոպոս Քարամյանի անդրանիկ պատարագը: Սուրբ պատարագին ներկա էին Գեղարքունիքի եւ Գուգարքի թեմերի առաջնորդներ Անանիա եւ Սեպուհ սրբազանները, Ս. Էջմիածնի միաբանության անդամներ, Արարատյան Հայրապետական թեմի պատվիրակությունը, Կոտայքի թեմական խորհուրդը: Հյուրերի թվում էին Կոտայքի մարզպետ Հովհաննես Հովհաննիսյանը, փոխմարզպետ Քոչար Մանուկյանը, Ազգային անվտանգության Կոտայքի մարզային վարչության պետ Աշոտ Մինասյանը, Տաւուշի մարզպետ Պավլիկ Ասատրյանը:

Օրհնելով ժողովրդին՝ պատարագիչ սրբազան հայրն իր քարոզի ընթացքում ի խորոց սրտի շնորհակալություն հայտնեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին՝ իրեն, չնայած երիտասարդ տարիքին, եպիսկոպոսական աստիճան շնորհելու համար: Մեջբերում է Վեհափառի հետեւյալ խոսքերը. «Լուսավորվիր, լուսավորվիր, Հայաստան աշխարհ, որովհետեւ քո հունձքը եկել է եւ այդ հունձքը ոչ թե փառքի, աթոռի հունձք է, այլ ծառայության, նվիրումի հունձք»: Առաքել սրբազանը շեշտեց, որ իրեն շնորհած եպիսկոպոսական աստիճանն առավել պարտավորեցնում է անմնացորդ ծառայելու եկեղեցուն, իրեն վստահված հոտին՝ Կոտայքի հավատացյալ ժողովրդին:

Արծրուն ՄԱՄԻԿՈՆՅԱՆ
Հրազդան

ԼՈՒՅՍ Է ՏԵՍԵԼ

1700-ամյակի ուխտագնացությունների հնգամյա հայտագիրը՝ ուխտագնացությունների հակիրճ ծրագրով եւ Մեսրոպ արքեպս. Աշճյանի ու Յովնան արքեպս. Տերտերյանի հոդվածներով: Այս մասին ավելի հանգամանորեն կարդացեք մեր թերթի հաջորդ համարում:

ՏՊԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԲԵՅՐՈՒԹԻՑ

Մեծի Տանն Կիլիկիո Արամ Ա կաթողիկոսի հրավերով Բեյրութում էր գտնվում Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մկրտարանի տեսուչ Տեր Արտակ ավագ քահանա Սիմոնյանը: Մեր թղթակցի խնդրանքով նա համառոտակի պատմեց իր երկշաբաթյա այցելության մասին:

Անթիլիասում գտնվելս համապատասխանեց եպիսկոպոսական ձեռնադրությանը: Երբ Սուրբ Էջմիածնում վեց վարդապետներ եպիսկոպոսացան, ես պատիվ ունեցա բուրվառակիր լինելու եւ երկրորդ անգամ ուրախություն ապրեցի, երբ Անթիլիասում եւս ներկա եղա եպիսկոպոսական ձեռնադրության:

Ձեռնադրվեցին հինգ եպիսկոպոսներ. Տիրան եպիսկոպոս՝ տնօրեն Անթիլիասի տպարանի, Վարուժան եպիսկոպոս՝ «Թռչնոց բույն» պատմական մեծ հաստատության տնօրեն /որ մինչեւ օրս կան անտուն որբեր, որոնց այցելեցի/, Խաժակ եպիսկոպոս՝ Կանադայի հոգեւոր հովիվ առաջնորդ, Սեպուհ եպիսկոպոս՝ Քրիստոնեական դաստիարակության գրասենյակի պետ, Մուշեղ եպիսկոպոս՝ Ամերիկայի թեմերից մեկի առաջնորդ:

Սովորաբար ըստ ավագության են ձեռնադրում, եւ ես անուններն էլ տվեցի ըստ ավագության:

Ձեռնադրությունը կատարվեց հունիսի 22-ին՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր տաճարում, նախագահությամբ Արամ կաթողիկոսի եւ ներկայությամբ բազմաթիվ հյուրերի ու հոծ բազմության:

Բեյրութում գտնված ժամանակ ուխտի գնացի տեղի սրբավայրերը: Ե՛ւ հայկական եկեղեցիներ, ե՛ւ քրիստոնյա արաբական սրբավայրեր այցելեցի: Ըստ իս, քրիստոնյա արաբները շատ ավելի եվրոպական մակարդակ ունեն, նկատի ունեմ կենցաղավարությունը, նույնիսկ հագուստը եւ այլն: Բավական մեծ եւ գեղեցիկ սրբավայրեր ունեն:

Շատ սրբավայրեր ունեն նաեւ կաթոլիկները: Ընդ որում՝ կան նաեւ հայ կաթոլիկներ, որոնք ժամանակի ընթացքում տնտեսական պայմաններից դրդված կաթոլիկացան: Ունեն երեք-չորս վանքեր՝ Զմմառի պատմական վանքը, որ համարվում է հայ կաթոլիկ եկեղեցու կաթողիկոսանիստը: Նրանք էլ ունեն ե՛ւ ճեմարան, ե՛ւ դպրանոց:

Իսկ տեղի հայ գաղութը, երեւի ամենակազմակերպված հայ գաղութն է արտասահմանում, այսօր ունի հսկայական աշխատանքային ծիր: Յուրաքանչյուր հոգեւորական նաեւ կրոնի ուսուցիչ է դպրոցներում, որոնք պետական կարգավիճակ ունեն: Ինչ վերաբերում է վանքին ու վանականությանը, հետաքրքիր կառույց է, շնորհիվ նաեւ Գարեգին կաթողիկոսի 18-ամյա գործունեության: Շատ հստակ կառույց է, յուրաքանչյուրը գիտի իր աշխատանքը: Հրատարակում են թերթեր, ամսագրեր, շատ կանոնավոր գործում է դպրանոցը:

Յուրաքանչյուր եպիսկոպոս ունի որոշակի պաշտոն, առաջնորդ լինելուց զատ, նաեւ ազգապահպան հսկա մի աշխատանք է կատարում, որովհետեւ արտասահմանում հոգեւորականը միայն ծիսակատար չէ, ինչպես նաեւ Հայաստանում, այլեւ ազգային գործիչ է: Որեւէ հավաք, լինի եկեղեցու կողմից կազմակերպված, թե դպրոցների /ես ինքս էլ ներկա եղա դպրոցների ավարտական քննության եւ վկայականների տվչության/, չի անցնում առանց հոգեւորականի մասնակցության: Դրանց հաճախ նախագահում է Արամ կաթողիկոսը: Իսկ եթե որեւէ հավաք լինի՝ ազգային, մշակութային, նախագահողն անպայման հոգեւորականն է:

Միայն լեզուն բավարար չէ հայ լինելու համար, ինչպես նաեւ միայն քրիստոնյա լինելը բավարար չէ հայ լինելու համար. կաթոլիկ անձը, որ ծագումով հայ է, շատ հեշտությամբ ձուլվում է, իսկ Հայ Առաքելական Եկեղեցու յուրաքանչյուր անդամ որքան քրիստոնյա է, նույնքան նաեւ հայ է: Լեզու եւ հավատ միասին՝ սրանք երկու կարեւորագույն կռվաններ են:

Հայերը ունեն ազգային ժողովի երեք պատգամավոր, չորս-հինգ նախագահական կառույցի պաշտոնյաներ, որոնք այդ երկրի շահերն են ներկայացնում ամբողջ աշխարհին, նաեւ օգտակար են լինում իրենց պաշտոնների ճանապարհով՝ պաշտպանելու ազգային շահեր: Սա նշանակում է, որ գործող, առողջ գաղութ է: Եթե ժամանակին միտում կար, որ յուրաքանչյուր հայ հայտնի էր հատկապես իր արհեստով, որովհետեւ հայերը հատկապես արհեստով եւ առեւտրով էին հայտնի, այսօր երիտասարդության մեջ միտում կա հատկապես բժիշկ, իրավաբան, տնտեսագետ լինելու:

Լիբանանահայությունը նաեւ հրաշալի ավանդապահ ժողովուրդ է նույնիսկ կենցաղավարությամբ՝ իրենց ազգային ավանդույթներն ունեն, ազգային կերակուրները:

Մի խոսքով, ընդհանուր տպավորություններս շատ լավ են, եւ շատ շնորհակալ եմ իմ հյուրընկալներից:

ՎԱԶԳԵՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԻՐԶԱԽԱՆՅԱՆ

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու տաղավար տոներից է Վարդավառը, որի հիմքը քրիստոնեական՝ Տիրոջ այլակերպությունն է: Այս մասին վկայում են Մատթեոս, Մարկոս եւ Ղուկաս ավետարանիչները: Որպեսզի մեզ համար է՛լ ավելի հասկանալի լինի, թե խոսքն ինչի մասին է, մեջբերենք Ավետարանից այն հատվածը, երբ Հիսուս Իր աշակերտների հետ բարձրացավ լեռը եւ այլակերպվեց:

«...Հիսուս Իր հետ վերցրեց Պետրոսին, Հակոբոսին եւ նրա եղբորը՝ Հովհաննեսին եւ նրանց հանեց առանձին, մի բարձր լեռ եւ նրանց առաջ կերպարանափոխվեց. եւ Նրա դեմքը փայլեց ինչպես արեգակը. եւ Նրա զգեստները դարձան սպիտակ, ինչպես լույսը: Եւ ահա նրանց երեւացին Մովսեսն ու Եղիան, որ խոսում էին Նրա հետ: Պետրոսը պատասխան տվեց եւ ասաց Հիսուսին. Տե՛ր, լավ է, որ մենք այստեղ ենք. եթե կամենաս, երեք տաղավարներ շինենք, մեկը՝ Քեզ համար, մեկը՝ Մովսեսի, մեկն էլ՝ Եղիայի»: Եւ մինչ նա դեռ խոսում էր, ահա մի լուսավոր ամպ նրանց հովանի եղավ. ամպից մի ձայն եկավ ու ասաց. «Դա՛ է իմ սիրելի Որդին, որին հավանեցի, դրա՛ն լսեցեք»: Երբ աշակերտները այս լսեցին, իրենց երեսի վրա ընկան եւ սաստիկ վախեցան: Եւ Հիսուս մոտենալով, դիպավ նրանց ու ասաց. «Ոտքի ելեք եւ մի՛ վախեցեք»: Նրանք աչքերը բարձրացրին եւ Հիսուսից բացի, ոչ ոքի չտեսան»:

Հիսուս Իր հետ վերցրեց երեք առաքյալների եւ ոչ թե բոլոր 12-ին: Եկեղեցու մեկնիչները ասում են, որ երեքը՝ Պետրոս, Հակոբոս եւ Հովհաննես, այն առաքյալներն են, որոնք ավելի էին զգում Հիսուսի աստվածային հայտնությունը: Այդ օրերին էր, որ Պետրոս առաքյալը, մարդկության մեջ առաջինը լինելով, Հիսուսին ասաց, որ Նա է Աստծու Որդին, եւ հենց այդ օրն էլ հաստատվեց Քրիստոսի Եկեղեցին երկրի վրա, քանի որ առաքյալներից մեկն ունեցավ այնքան պայծառատեսություն, որ իր առջեւ զգաց Աստծո իրական ներկայությունը: Եւ, թերեւս, ինքնանպատակ չէ, որ Այլակերպության տոնի նախօրեին, Եկեղեցին նշում է հին տապանակի եւ նոր Եկեղեցու տոնը: Այսինքն՝ հենց այդ օրերին իսկ հաստատվում էր Հիսուսի Եկեղեցին:

Այստեղ, ինչպես նկատեցիք, նշված չէ, թե որ լեռը բարձրացան առաքյալները Հիսուսի հետ: Եկեղեցու հայրերից Որոգինեսը, Կյուրեղ Երուսաղեմացին եւ ուրիշներ վկայում են, որ դա Թաբոր լեռն էր: Այն սուրբ լեռը, որի հետ կապված էին հինկտակարանյան շատ գեղեցիկ դրվագներ:

Հիսուս անհրաժեշտություն ուներ առանձնանալու, բարձրանալու լեռը, որովհետեւ Հին Կտակարանում եւ ընդհանրապես Աստվածաշնչում, բարձունքը, լեռը հաճախ խորհրդանշում են առանձնանալը եւ ավելի վեր, Աստծուն ավելի մոտ գտնվելը: Ինչպես, օրինակ, սաղմոսերգուն ասում է.

«Առաքեա, Տէր, զլոյս Քո
Եւ զճշմարտութիւն Քո,
Զի առաջնորդեսցեն ինձ
Եւ հանցեն զիս ի լեառն սուրբ
Եւ ի յարկս Քո»:

Այսինքն՝ բարձր լեռը դիտվում է որպես Աստծո տուն եւ Աստծո բնակարան: Այո, բարձրացավ Հիսուս, եւ ահավասիկ Հին Կտակարանի երկու մեծություններ շրջապատեցին նրան. Հիսուս այլակերպվեց: Մեր Եկեղեցու հայրերից Ծործորեցին ասում է, թե Հիսուսի այլակերպությունը հետեւյալ կերպ տեղի ունեցավ. քանի որ նա մարդկանց մեջ էր, մարդկային կերպարանքով էր, բայց երբ Մովսեսն ու Եղիան երկնքից իջնելով՝ հաղորդակից դարձան Հիսուսին, Հիսուս նմանվեց երկնայիններին: Եւ այլակերպության միջոցով, թերեւս, Աստված մի պահ բացեց այն խորհրդավոր վարագույրը, որ սովորական մահկանացուներին հեռու էր պահում աստվածային տեսություններից: Եւ, ահավասիկ, մի ակնթարթ մարդը կարողացավ, հանձինս Պետրոսի, Հակոբոսի եւ Հովհաննեսի, վեր բարձրանալ դեպի երկինք եւ այնտեղից տեսնել աստվածային պատկերը, Աստծու արքայությունը նաեւ հավիտենական կյանքի իսկությունը Հին Կտակարանի մեծ սրբությունների՝ Եղիայի եւ Մովսեսի հայտնության միջոցով:

Ինչո՞ւ հենց այս երկու անձնավորություններն էին, որ եկան ու հաղորդակից եղան Հիսուսին: Հայտնի է, որ Մովսեսն օրենսդիրն էր, եւ երբ իջավ Սինա լեռից օրենքներն իր ձեռքին, նրա դեմքը լուսավոր էր, իսկ Եղիա մարգարեն, որ այդ նույն օրենքի քաջ պաշտպանն էր, հրեղեն կառքով դեպի երկինք բարձրացավ:

Անշուշտ, չենք կարող նույնացնել Հիսուսի պայծառակերպությունը թե՛ Մովսեսի լուսավոր դեմքի եւ թե՛ Եղիայի հրեղեն կառքով դեպի երկինք բարձրանալու հետ: Խորհուրդներ կան, որ պետք է այսօր մենք հասկանանք: Դա հետեւյալն է. Հին Կտակարանի օրենքը եւ մարգարեները եկան խոնարհվելու Ավետարանին, որի խորհրդանիշը Ինքը Հիսուս էր, եւ այդ խորհրդով ներկայանալու մարդկությանը, ասելու, որ ահավասիկ մենք վկայում ենք, որ Հիսուսն է այն նոր լույսը, նոր Ավետարանը, փրկության այն նոր ավետիսը, որի համար գրվեցին օրենքը եւ մարգարեները:

Հիսուսի այլակերպությունը Եկեղեցու հայրերը մեկնաբանում են նաեւ այս կերպ. Հիսուս ներկայացավ առաքյալներին այնպես, ինչպես պիտի ներկայանար հարությունից հետո, որպեսզի հանկարծակիի չգային եւ զգային, որ սա այն Հիսուսն է, որն իրենց ներկայությամբ այլակերպվեց, աստվածային կերպարանքով եւ փառքով ներկայացավ: Տեղին է հիշել Պետրոսի հետեւյալ խոսքը. «Տեր, բարվոք է, որ մենք այստեղ լինենք»: Եւ Հիսուս ոչինչ չպատասխանեց: Այո, Պետրոսն այդ պահին հոգեմայլության մեջ էր, եւ զգայական առումով նրան շատ հաճելի էր այստեղ գտնվելը՝ Հին Կտակարանի մեծությունների առջեւ կագնած: Բայց Հիսուս հետո սաստեց նրան եւ պատվիրեց. «Այս մասին որեւէ մեկին չասես»: Ինչո՞ւ, որպեսզի Պետրոս առաքյալին, որ մտածում էր, թե երկնային արքայությունն որ որ է՝ պետք է հաղթահարի, եւ ինքը անաշխատ կերպով պիտի վայելի այդ արքայության պտուղները, Հիսուս հասկացներ, թե Իրեն հետեւելու համար անհրաժեշտ է խաչի զիսակցություն եւ զոհողություն:

Պետրոսի առաջարկած տաղավարների փոխարեն, ավետարանիչը նշում է, որ ամպն իջավ, հովանի դարձավ Հիսուսին եւ Հին Կտակարանի երկու հայրերին: Այո, ամպը Հին Կտակարանում դիտվում է որպես Աստծո սիրո, մերձեցման եւ Աստծո ներկայության զգալի նշան: Այլակերպությունը քրիստոնեական առումով մեծ խորհուրդ ունի նաեւ մեզ՝ այսօրվա քրիստոնյաներիս համար: Ավանդությունը պատմում է, որ մինչեւ 6-րդ դարը Թաբոր լեռան վրա երեք մատուռ է եղել՝ կանաչով ու ծաղիկներով պատված: Խաչակրաց արշավանքների ժամանակ դեռեւս մնացել էին այդ մատուռները:

Հիսուս այլակերպվեց՝ ցույց տալու համար, որ մարդը պիտի վերափոխվի, պիտի այլակերպվի, նոր մարդ դառնալու համար պիտի հինը փոխվի, եւ նորոգվածը, այլափոխվածը, պայծառակերպվածը այդ լուսավորը պիտի լինի, ինչպես Հիսուս եղավ:

Երբ մինչեւ օրս ապրել ենք ուրիշ կյանքով, սխալներ ենք բույլ տվել, չենք պահպանել Ավետարանի պատգամները, մեզ վստահված աշխատանքների մեջ թերացել ենք, չենք կատարել մեր ընկերային պարտականությունները, այսօր ժամն է, որ վերափոխվենք, դառնանք նոր մարդ՝ նորովի մտածելով եւ նորովի ապրելով Տիրոջ այն պատգամի համաձայն, որ ասում էր. «Նոր գինին՝ նոր տիկերի մեջ»: Ու պիտի տեսնենք, որ մեր հոգու լույսը տարածվել է շրջապատում, որով լուսավորվել են մարդիկ՝ տեսնելով մեր վերափոխությունն իբրեւ քրիստոնյա: Քանզի աշխարհը վերափոխված տեսնելու համար, նախ մեր ներսի մարդը պիտի վերափոխվի, շրջապատն անապական տեսնելու համար մեր հոգիները պիտի մաքրագործենք:

Այսօր հայ հավատացյալի համար Թաբոր լեռը Սուրբ Էջմիածինն է: Այստեղից է հայության համար ծագում լույսը: Էջմիածինն է մեր մնայուն Թաբոր լեռը՝ վերափոխության, նորոգության: Շարականագիրը վկայում է, որ այստեղից է ծագում լույսը, քանի որ այնտեղ իջավ նույն Ինքը՝ Հիսուս եւ իր լուսավոր աջով օրհնեց այդ հողը: Լինենք հավիտենական ուխտավորները Էջմիածնի, նվիրյալ զավակները մեր Մայր Եկեղեցու, հավատարիմ քրիստոնյաները Ավետարանի՝ նման Պետրոսի եւ մյուս առաքյալների, եւ Էջմիածինը աշխարհասփյուռ հայության համար լինի մշտանորոգ Թաբոր լեռ՝ նոր պայծառակերպության նոր խորհրդով:

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Աստվածատեսության խորհրդի դրսեւորումներից մեկը տեղի ունեցավ Թաբոր լեռան վրա՝ Յիսուս Քրիստոսի պայծառակերպմամբ: Պայծառակերպության խորհրդին ներկա էին Մովսես եւ Եղիա մարգարեները, Պետրոս, Յակոբոս եւ Յովհաննես առաքյալները:

Լեռան վրա Աստծո Որդին հայտնեց աշակերտներին Իր աստվածային էության անանց փառքը, այնչափ, որչափ կարող էր դիմանալ մարդկային հողաշեն մարմնի մեղավոր բնությունը՝ Սրբության զորավոր ճառագմանը: Թաբոր լեռան վրա Յայր Աստված մեկ անգամ եւս ծանուցեց մարդկանց. «Դա՛ է իմ սիրելի Որդին, դրա՛ն լսեցեք»:

Քրիստոնեական արվեստում պայծառակերպության հնագույն պատկերները հայտնի են Զ դարից: Յայկական արվեստում դա Աղթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցու որմնանկարն է /921թ./, իսկ մանրանկարչության մեջ պայծառակերպության տեսարանի մեզ հասած առաջին պատկերները զետեղված են ԺԱ դարի նկարազարդ Ավետարաններում:

Վաղ շրջանի համաքրիստոնեական հուշարձաններում հայտնի են պայծառակերպության տեսարանի երկու կոմպոզիցիոն տարբերակ, որոնցից առաջինը ներկայացնում է տեսարանի գեղարվեստական մեկնաբանման խորհրդաբանական /549թ./, իսկ երկրորդը՝ խորհրդաբանական-պատմողական նկարածեւը /550թ./: Առաջին տարբերակում պատկերի վերին մասում Յայր Աստծո Աջի ներքո խորհրդավոր շրջանն է՝ շրջապատված աստղերով /ներկայացնում է Աստվածության Փառքը/, որի մեջ պատկերված է խաչ /խորհրդանշում է Յիսուսին/, իսկ Եղիան եւ Մովսեսը պատկերված են ոչ թե ամբողջ հասակով, այլ միայն գոտկատեղից վեր: Ստորին մասում Թաբոր լեռն է եւ երեք գառներ, որոնք խորհրդանշում են Յիսուսի առաքյալներին՝ Պետրոսին, Յակոբոսին եւ Յովհաննեսին: Երկրորդ տարբերակը ներկայացնում է պայծառակերպության տեսարանը հետեւյալ կերպ՝ Յիսուս փառքի մեջ, Եղիան եւ Մովսեսը՝ ողջ հասակով Նրա երկու կողմերում կանգնած, Թաբոր լեռը եւ ստորին մասում՝ Պետրոսը, Յակոբոսը, Յովհաննեսը: Երբեմն պատկերվում են հարակից տեսարաններ՝ լեռ բարձրանալը, լեռից իջնելը, Յիսուսի զրույցն աշակերտների հետ:

Տերունական պատկերներում, մասնավորապես պայծառակերպության տեսարանում, պատկերի կոմպոզիցիոն եւ գաղափարական առանցքը Յիսուս Քրիստոսի կերպարն է, որի շուրջ խմբված են /թե՛ իրենց դասավորությամբ, թե՛ զուտ իմաստային կերպով/ մնացած գործող անձինք եւ պատկերի խորհրդաբանական կողմը լրացնող, ամբողջացնող առարկայական խորհրդանշանները: Այս տեսարանում Յիսուս պատկերվում է մանդոռլայի մեջ կանգնած, Իր ավանդական տեսքով եւ հագուստով: Մանդոռլան արտացոլում է Աստվածության փառքը եւ Նրա եռյակ միությունը /վերջինս արտահայտվում է մանդոռլայի գունային եռամաս բաժանմամբ/: Իր ձեւով մանդոռլան լինում է կլոր կամ ձվաձիր: Որոշ օրինակներում Յիսուս ներկայացվում է անմորուք պատանու տեսքով, հագին՝ ճերմակաթույր քիտոն, որով ընդգծվում է նրա այլակերպությունը: Արեւմտյան արվեստում Յիսուս ներկայացվում է գետնից կտրված:

Մովսես եւ Եղիա մարգարեները պատկերվում են Յիսուսից աջ եւ ձախ կանգնած /երբեմն հակառակ դասավորությամբ/: Մովսեսը երիտասարդ է, Եղիան՝ ծեր, վաղ օրինակներում Մովսեսի ձեռքին գիրք է պատկերված, ավելի ուշ՝ գրքին փոխարինում են օրենքի տախտակները: Ռուսական օրինակներում Մովսեսին եւ Եղիային Թաբոր լեռ են բերում հրեշտակները, իսկ արեւմտյան օրինակներում երբեմն մարգարեները ծնկած աղոթում են: Ըստ եկեղեցու հայրերի՝ Եղիան եւ Մովսեսը պայծառակերպության խորհրդի մեջ համապատասխանաբար ներկայացնում են երկինքը եւ երկիրը, կենդանին եւ մահացածը, կանգնելով Յիսուսի կողքին, վկայում են, որ Նա է Տերը «կենդանեաց եւ մեռելոց» եւ Աստվածը՝ «երկնի եւ երկրի», արարիչը՝ նոր կյանքի, միավորողը եւ մաքրագործողը՝ տեսանելի եւ անտեսանելի աշխարհի: Աստված Եղիային հոգով եւ մարմնով տարավ երկինք, իսկ Մովսեսը մահացավ եւ թաղվեց երկրում, այդ պատճառով էլ մանրանկարներում երբեմն Մովսեսը փաթաթված է պատանքով, որը մահվան գաղափարի կրողն է: Որոշ պատկերներում Եղիան եւ Մովսեսը խնդրարկուի դիրքով ձեռքերը պարզել են դեպի Յիսուս Փրկիչը կամ օրհնում են Նրան:

Յիսուսի ոտքերի տակ Թաբոր լեռն է, որը պատկերվում է խիստ ոճավորված կամ էլ չի պատկերվում: Ավելի գած երեք աշակերտներն են, որոնք հիմնականում ներկայացվում են երկու պատկերագրական տարբերակով՝ աստվածատեսական, երբ Աստծո անմատչելի հայտնությունից աշակերտները շփոթված են, երկյուղում ու զարհուրում, որն արտահայտվում է նրանց մարմնի դիրքով՝ ընկած, ընկնելիս ձեռքերով դեմքերը ծածկած եւ այլն, եւ աստվածապաշտական, երբ աշակերտները պատկերվում են ծնրադիր աղոթքի պահին: Արեւմտյան օրինակներում առաքյալները ներկայացվում են նաեւ քնած կամ անզգայակից վիճակում:

Պայծառակերպության խորհուրդը արծարծում է նաեւ ադամական մարմնի խնդիրը, որի հետաքրքիր մեկնաբանությունը տալիս է Գրիգոր Տաթեւացին.

«... խորհէին առաքեալքն, թէ՝ այն լուսեղէն զգեստն, որ առաւ յԱդամայ՝ վերստին տալոց է ի նա, թէ ոչ, վասն որոյ պայծառակերպեցաւ եւ եցոյց յինքեան, թէ որդի եղեւ ըստ բնութեան Ադամայ եւ վերստին էառ բնութեամբ զնոյն զգեստն»:

Յայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին Պայծառակերպության տոնը նշում է Վարդավառ անվանումով:

Ա. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՆԵՐՍԵՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊՈԶԱՊԱԼՅԱՆ

«ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՔՈ, ՏԵ՜Ր, ԼԻՆԵՄ ԵՍ ՌԱՀՎԻՐԱ»

Կենսագրական ոճով արձանագրություն չեմ փաստելու: Կարծում եմ, Դուք արդեն ամենքին քաջածանոթ եք: Պարզապես ասեմ այսքանը. Ներսես արքեպիսկոպոս Պոզապալյան, Մայր Աթոռի դիվանապետ:

Հայրենիք վերադառնալու պահից իսկ Դուք մշտապես Ձեր նվիրյալ գործունեությամբ կարողացել եք մեղմել մարդկային հոգու ցավը, տագնապը, ուղիներ եք հարթել, որոնցով դեպի խաղաղարար նավահանգիստ եք առաջնորդել Ձեր օգնությանն ակնկալող յուրաքանչյուր մարդու, այսինքն՝ Դուք միշտ մեր կողքին եք եղել....

Յուրաքանչյուր հոգեւորական, իր ծառայության աստիճաններով բարձրանալիս, ամեն անգամ նորոգում է ուխտն Աստծո հետ, համաձայն որի հավատարմագրվում է նաեւ սեփական ժողովրդի կյանքի ներկայի ու գալիքի ուխտին, որի իրականացումը դառնում է կենսապահանջ, անհրաժեշտություն, նաեւ՝ դավանանք: Ձեր հոգեւոր անդրանիկ դասերը ստացել եք մանկուց: Պատանեկության տարիներին դրանք առավել հասուն բնույթ կրեցին: Եւ, ի վերջո, Դուք կանգնեցիք երկընտրանքի առջեւ: Սակայն քաջ գիտակցեցիք, որ հոգիների բժշկումն ամեն մարդու տրված չէ: Ամեն ոք չի կարող լինել իր ժողովրդի հետ, որպես հարազատ զավակ, հոգալ նրա հոգսերը, ապրել նրա ցավով, միաժամանակ դարմանելու ուղիներ որոնել: Եւ քայլերը Ձեզ առաջնորդեցին դեպի Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, որպեսզի, ընտրելով կուսակրոնության ուղին, մշտապես մնաք մեզ հետ: Ուր էլ որ եղել եք, ամենուր Ձեր բարության, սիրո եւ ճշմարիտ կենսափորձով ստիպել եք մարդուն բարիք գործել, սիրել իր նմանին, փոխանցել եք Երկնավոր Վարդապետի ճշմարիտ ուսուցումները, Ձեր խոնարհությամբ՝ խոնարհություն քարոզել... Այդ մասին այսօր պատմում են Հոգեւոր ճեմարանի Ձեր սաները: Նրանցից շատերն արդեն ճանաչված հոգեւորականներ են՝ սիրված ու ազնիվ նկարագրի տեր: Բոլոր նրանք, ովքեր երջանիկ առիթն են ունեցել, որպես Ձեր հավատավոր հոտի անդամներ, ունկնդրել խրատ-խորհուրդներով համեմված քարոզները, ներկա գտնվել Ձեր մատուցած պատարագներին, ունկնդրել հոգեւոր երգերի Ձեր կատարումները, չեն կարող չհամաձայնվել ինձ հետ:

Որպես Մայր Աթոռի դիվանապետ, Եվրոպայի եւ Մերձավոր Արեւելքի Աստվածաշնչային ընկերության գործադիր կոմիտեի անդամ, Հայաստանի Աստվածաշնչյան ընկերության նախագահ ու այլ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձ, Դուք մնում եք Ձեր զբաղեցրած պաշտոնների բարձունքներում՝ միաժամանակ ձեռք մեկնելով նեղության մեջ եղողին, Ձեր օգնության կարիքն ակնկալողին...

Սակայն, վեր բարձրանալով նեղ անձնականից, Դուք կարողանում եք դավանանք դարձնել անանձնականը, մարդկայինը, այսինքն՝ առաջնորդվում եք Տիրոջ ավանդած ճանապարհով, հավատարմորեն կատարում ճշմարիտ պատվիրանները: Իսկ դրանք դառնում են բառ, տող, հետո մի ողջ բանաստեղծություն եւ թրթռում յուրաքանչյուր հայորդու սրտերին, դառնում երգ եւ ջերմացնում մեր հոգիները, որպես իրական երազ, ձեւավորում մեզանում ձեռակերտ բարձունքներ նվաճելու կամք եւ ուժ:

Ձեր բանաստեղծական հատորյակները պարագրում են Ձեր կյանքով տրոփուն տողերը: Նաեւ քարոզների Ձեր ամփոփ գիրքն է, որտեղ ամեն մի քարոզ պսակվում է մի խորհիմաստ բանաստեղծությամբ:

«Քնար հովվական», «Հասքնտիր», «Հավերժ պատարագ», «Ուխտագնացություն դեպի լույսը»,- խոսուն այս վերնագրերի տակ են ամփոփված Ձեր հոգու վեհաթռիչ պատգամները, խրատ-խորհուրդները, կյանքը իմաստալից ապրելու հորդորները: Եւ այս ամենը՝ մեզ համար, ազգիս հավատավոր զավակների համար, որ իրենցով վերակենսավորում են անցյալը, իմաստավորում ներկան եւ փորձում արժեվորել նաեւ գալիքը: Ձեր բանաստեղծություններում ձեր մեծագույն ցանկությունն է, որ նույնիսկ երազանք կարելի է համարել:

Խաղաղության Քո, Տե՜ր, լինեմ
ես ռահվիրա,
Սե՛ր տարածեմ՝ փոխարենը
ատելության,
Ու տխրության մռայլ պահին՝
ուրախություն:
Սեւ կասկածի հողում հավա՛տ ես
սերմանեմ,
Անհուսության դառը պահին
հո՜ւյս ներշնչեմ,
Խարխափողին խավարի մեջ՝ ես
լո՛ւյս լինեմ...

...Մարդկային հոգու վեհությունն անմեկնելի է՝ տրված Տիրոջից, հայտնի միայն Նրան: Բոլոր տարիներին էլ մարդ արարածն իր ձգտումներն ունի, հոգու օվկիանի ալեբախումները, տեղատվությունները ու մակընթացությունները: Ու մշտապես նրա հետ կողք-կողքի ապրում է հույսը, որ ծնում է նվիրական երազանքներ, ստիպում հետեւել իրեն, ուղիներ որոնել՝ իրականության շքեղ հագուստով զուգելու համար:

Մեր զրույցներից մեկի ժամանակ, մի պահ մոռացած պարզ հավատավոր լինելու իմ հանգամանքը, ես, մասնագիտության բերումով, Ձեզ շատ անսովոր հարցեր էի ուղղում՝ առօրյա, կենցաղային, որոնց հետագայում երբեք քաջություն չեմ ունենա անդրադառնալու: Փորձում էի այս կերպ գտնել ինձ հետաքրքրող հարցի պատասխանը, որ երբեմն-երբեմն առեղծված էր թվում: Որտեղի՞ց Ձեր կեցվածքում այսքան վեհություն, հոգում՝ այսքան բարություն, մարդկանց ճանաչելու այսքան կարողություն, դժվարին իրավիճակներում՝ կողմնորոշվելու այսքան իմաստություն... Հետո հասկացա, որ ցանկացած մարդ, ծնվելով, անցնում է յուրահատուկ մի ուղի, որ ոչ թե իրենով է սկզբնավորվում, այլ իրենով պարզապես շարունակվում է: Որքան շիտակ ու ճշմարիտ է իրենից առաջ եղածը, որպես հետո եկած, մարդ ակամա ձգտում է ավելի լավ հետագիծ թողնել, հարթ ու սահուն, առանց ավելորդությունների: Հենց այդպիսին էր ավագներից Ձեզ ավանդված ուղին, որի կատարելությունը հաստատեցիք Դուք՝ Ձեր իսկ նկարագրով: Թե ինչպիսին կլինի Ձեր հետագա անցնելիք ճանապարհը, արդեն ամեն ոք էլ կարող է ասել, քանզի 60 տարիների հեռավորությունն է այն լավագույն բացատրագիրը, որ հայելու նման պարզում է ցանկացողին Ձեր կյանքը, իսկ այն իմաստավորված է՝ հասկերի ծանրությունից երկրին կքած արտի նման:

Դուք դեռ երազանքներ ունեք, անցնելիք ճամփաներ, նոր խոսք ունեք ավանդելու: Այս տողերն ընդունեք որպես պարզ խոստովանանք՝ Ձեր զավակներից ամենախոնարհից ու ամենափոքրից, ում, կենդանի օրինակով, ուսուցանել եք ճանաչել չարն ու բարին, արդարն ու անարդարը, անաղարտն ու բյուրեղը, մաքրամաքուրն այս աշխարհում: Շնորհակալություն Ձեզ, սիրելի Սրբազան: Թող այս 60 տարիները կրկնապատկվեն, բազմապատկվեն, որպեսզի կարողանաք տալ Ձեր զավակներին այն ամենը, ինչին կոչված եք, ինչով շնորհել է Ձեզ Բարձրյալն Աստված կամ Ձեր իսկ բառերով ասած՝

Տո՜ւր զորություն, որ հավատով
հավե՛տ ձգտեմ,
Մխիթարել՝ մխիթարվել
ցանկալու տեղ,
Ճիշտ հասկանամ՝ հասկանալի
լինելու տեղ,
Աղերսելու փոխարեն սեր՝
մարդկա՛նց սիրեմ:

Խաղաղության Քո, Տե՛ր, լինեմ ես ռահվիրա...

Մարիամ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

«Սրբազան Գրիգորյան, որքան լավ է, որ Ձեզ նման անձնավորություն գոյություն ունի մեր մեջ: Մենք ուրախ ենք եւ հպարտ Ձեզանով եւ առ այդ փառք ենք տալիս Աստծուն»: Ժամանակին այսպես է խոսել մի առիթով Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանի մասին Ավստրիայի նախագահ Ռուդոլֆ Քիրխշլագերը: Հայ հոգեւորականն այդպիսի անկեղծ սիրո եւ բարձր գնահատանքի է արժանացել շնորհիվ 30-ամյա բարի, ազնիվ հովվական, գիտական, դասախոսական ծառայության:

Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանը ծնվել է Սիրիայի Հալեպ քաղաքում: Նախնական կրթությունը ստացել է Հայկազյան եւ Բեթել վարժարաններում, որից հետո ուսումը շարունակել է Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության դպրեվանքում: Դեռեւս ուսանողական տարիներին մանրակրկիտ ուսումնասիրելով Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Գարեգին Հովսեփյանի, Մաղաքիա պատրիարք Օրմանյանի գիտական, եկեղեցական եւ հասարակական գործունեության տարողունակ էջերը, դաստիարակվելով ու ներշնչվելով նրանց մաքրամաքուր եկեղեցասեր եւ հայրենասեր ոգով, 21 տարեկան հասակում թողնում է աշխարհիկ կյանքը եւ կոչվում հոգեւոր գործունեության: Նա ապավինելով ներքին ձայնին եւ Աստծուն՝ ընտրում է կուսակրոն հոգեւորականի դժվարին ուղին: Պաշտոնավարում է Կիլիկիո դպրեվանքում, միաժամանակ Բեյրութի Հովակիմյան-Մանուկյան վարժարանում դասավանդում է գրաբար, հայոց լեզու, հայոց պատմություն եւ միջնադարյան գրականություն: Երիտասարդ հոգեւորականը, փայլելով հայագիտության ասպարեզում, արժանանում է «Գալուստ Կյուլպենկյան» ֆոնդի համալսարանական թոշակին, որով 1959թ. մեկնում է Անգլիա՝ տեղի Տարհըմ համալսարանում սովորելու: Խորապես ուսումնասիրելով Միջին Արեւելքի պատմությունը, տիրապետում է նաեւ ասորերեն, պարսկերեն, արաբերեն լեզուներին: Ավարտելով ուսումը՝ 1962թ. նա ստանձնում է Ավստրիայում Հայ Առաքելական եկեղեցու հոգեւոր հովվի պաշտոնը՝ միաժամանակ շարունակելով իր գիտական ուսումնասիրությունները, ավարտին հասցնելու համար դոկտորական ավարտաճառը՝ «Հայկական համայնքի մասնակցութիւնը Օսմանեան կայսրութեան Արեւելեան Անատոլիայի եւ Սիրիայի հանրային կեանքին՝ 1860-1908թթ.»: Փայլուն պաշտպանելով ավարտաճառը՝ ստանում է փիլիսոփայության դոկտորի կոչում: Վազգեն Ա կաթողիկոսը, բարձր գնահատելով նրա բնատուր կարողությունները եւ բարձր պատրաստվածությունը, 1964թ. նշանակում է Հայ Առաքելական եկեղեցու մշտական ներկայացուցիչ եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդում, որտեղ քրիստոնեական, աստվածաբանական հարցերի կողքին սրբազան հայրը, օգտագործելով իր հեղինակությունը եւ ծանոթությունը, արծարծում է հայ ժողովրդի պատմությանը եւ հայ դատին վերաբերող հարցեր:

Սրբազանն Ավստրիայում կրոնական, հասարակական, հոգեւոր անբասիր գործունեություն ծավալելով՝ ընտրվում է «Փրո Օրիենթե» էկումենիկ շարժման Աստվածաբանական խորհրդի անդամ, ուր մշտապես նրան է վերապահվում համաժողովների նախագահությունը: Արեւելյան եւ Արեւմտյան քրիստոնեական եկեղեցիների փոխհարաբերություններում եղբայրական համագործակցության եզրեր գտնելու իր ծառայության համար նրան շնորհվում է «Փրո Օրիենթեի» պատվավոր անդամի կոչում:

1967թ. սրբազանը հրավիրվում է ավստրիական ռադիոկայան՝ հաղորդումներ տալու ինչպես եկեղեցական-հոգեւոր, այնպես էլ ընկերային եւ պատմական թեմաներով, իսկ 1981թ. մշտական դասախոսության է հրավիրվում Վիեննայի համալսարան՝ դասավանդելու հայոց պատմություն, հայ մատենագրություն: Հայագիտական գործունեություն ծավալելուն զուգընթաց, սրբազանը հրատարակել է նաեւ հայերեն, գերմաներեն, անգլերեն լեզուներով բազմաթիվ հոդվածներ, ուսումնասիրել եւ հրատարակել է Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանյանի կյանքին եւ վաստակին նվիրված աշխատություններ, հեղինակ է 11 գրքերի: Գիտական ծանրակշիռ վաստակի համար Վիեննայի համալսարանը նրան շնորհել է հայագիտության «Պատվավոր պրոֆեսորի» տիտղոս: Վազգեն կաթողիկոսը 1980թ. նրան նշանակում է Կենտրոնական Եվրոպայի եւ Շվեդիայի Հայրապետական պատվիրակ: Այս կարճ կենսագրական ակնարկը վկայում է սրբազանի անուրանալի վաստակի ու ծառայության մասին:

Մեր ժամանակների ազգային, եկեղեցական, մշակութային կյանքի բազմաշերտ ու ընդգրկուն ասպարեզում, որտեղ կարծես շատ բան, եթե ոչ ամեն ինչ, արդեն արված է, սրբազանն իր ուրույն խոսքն ասաց, գտավ իր անելիքը եւ կարեւոր ձեռնարկներ իրականացրեց: Հատկապես գնահատելի է նրա՝ օտարների շրջանում կատարած արդյունավետ աշխատանքը: Նա հայագիտությունը ոչ թե հայերի շրջանակում, այլ մյուս ազգերի մեջ քարոզեց ու տարածեց՝ ճանաչել տալով հայ ժողովրդի ոգու գանձերը: Եւ իբրեւ ոչ միայն գիտնական ու կրոնական անձնավորություն, այլեւ որպես բարոյական, առաքինի տիպար՝ սիրելի դարձավ թե՛ հայությանը, թե՛ ընդունվեց ու ճանաչվեց մյուս ազգերի ներկայացուցիչների կողմից, որոնց հետ շփվեց գործի բերումով: Սրբազան հոր գործունեության շրջանակը, ինչպես նկատեցինք, բավական լայն եւ վաստակը բեղուն է եղել: Սակայն լինելով համեստ բնավորության տեր եւ երբեք չզբաղվելով ինքնաներկայացմամբ, կարծես ստվերի մեջ են մնացել նրա վաստակը, եւ անձը՝ հատկապես Հայաստանում: Սակայն սրբազան հայրը չի նեղվել դրանից եւ շարունակել է իր առաքելությունը սփյուռքահայ անդաստանում՝ չզլանալով իր պրպտող մտքի լույսը, խոսքի ջերմությունը, հոգեւոր քարոզչության հետ մեկտեղած, բաժին հանել նրանց, ում համար թանկ են հայրենական արժեքները:

Այսպիսի համեստ, առաքինի եւ խորաթափանց նվիրյալների ջանքերով է ամրանում Հայոց եկեղեցին, պահպանվում մշակույթը օտար երկինքների տակ... Սրբազան հոր արժանիքները աննկատ չմնացին նաեւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Ա-ի կողմից: Վեհափառ Հայրապետը 1995թ. սրբազան հորը նշանակեց Հայաստանում քրիստոնեության ընդունման 1700-ամյակի տոնակատարության կենտրոնական հանձնաժողովի անդամ եւ գործադիր մարմնի առաջին ատենապետ, ինչպես նաեւ Հայ եկեղեցու կանոնադրության մշակման հանձնախմբի անդամ:

Այս փոքրիկ ակնարկը կուզեի ավարտել այն խոսքերով, որ Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանն ասել է ժամանակին Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյանի մասին. «Իր կյանքով եւ գործունէութեամբ ծանրակշիռ դրական ազդեցութիւն գործեց նոր շրջանի Հայ եկեղեցվոյ պատմութեան վրայ»: Այս խոսքերն իրավամբ վերաբերում են նաեւ դրանց հեղինակին:

Սիլվա ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

ՄԵՆՔ ՈՒԽՏ ՈՒՆԵՆՔ՝ ՄԻՇՏ ԴԵՊԻ ԼՈՒՅՍ

ԿՈՐՈՒՍՅԱԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՐՈՏԸ

Ա՜խ, թեկուզ լուռ ու ավերակ՝
Տեսնեմ Անին ու նոր մեռնեմ:
(Հ. Շիրազ)

Երեւանի պետական համալսարանի աստվածաբանության ֆակուլտետը, դեռ չբոլորած իր գոյության երկրորդ տարին, գործունեության լուրջ հայտ է ներկայացրել: Նորաստեղծ ֆակուլտետի հիմնադիր-դեկան Շահե արքեպիսկոպոս Աճեմյանը մի առիթով ասել է, թե ուսանողների գործնական պարապմունքները պիտի տեղի ունենան հայոց վանքերում ու եկեղեցիներում: Նրա երազանքն է իր սաների մեջ կերտել հայոց սրբավայրերի նախանձախնդիր ուխտավորի կերպարը: Եւ գործը խոսքից շատ չուշացավ. իրար հաջորդեցին Հառիճավանքն ու Մարմաշենը, Խոր Վիրապն ու Սուրբ Հակոբը, Ծաղկավանքը, Օշականն ու Ամբերդը, Տաթեւը, Օձունը, Հաղբատն ու Սանահինը:

Սակայն ուխտագնացությունների պսակը եղավ այցելությունը Անիի ավերակներ: Միայն մամուլից ու գրականությունից տեղեկություններ ունենալով Անիի մասին եւ զգալով մոտալուտ այցելության հնարավորությունը՝ կամաց-կամաց յուրաքանչյուրիս մտապատկերում հյուսվում էր երբեմնի Անի ամրոցի, Անի մայրաքաղաքի, իսկ այժմ՝ Անիի ավերակների պատկերը:

Ամրոց (5-9-րդ դդ.), Հայաստանի մայրաքաղաք (10-11-րդ դդ.), տնտեսական ու մշակութային խոշոր կենտրոն (9-13-րդ դդ.): Ախուրյանի կիրճի եռանկյունաձեւ հրվանդանի վրա հիմնադրված երբեմնի ծաղկուն ու շեն մայրաքաղաքը, որ ուներ ավելի քան հարյուր հազար բնակիչ, եւ որի պարիսպները քաղաքի աճի հետ քանիցս ընդարձակվել են, դառն ճակատագրի բերումով այսօր ավերակ է եւ օտարի ձեռքում: Բյուզանդական, թուրք-մոնղոլական եւ թուրք-սելջուկյան ասպատակիչներ են անցել այստեղով:

21-րդ դարի նախաշեմին հայը Հայաստանից ուխտի է գնում իր հայրենիք, որ անջրպետված է փշալարերով ու հայրենի գետով: Ուխտավորների թափորն առաջնորդում է հայ բարձրաստիճան հոգեւորականը, որը ճակատագրի բերումով ծնվել ու ապրել է հայրենիքից դուրս՝ սրտում մշտապես ունենալով կորուսյալ հայրենիքի կարոտը... Նա դանդաղ ու անշտապ առաջ է գնում. կրծքին խաչ է, ձեռքին՝ Ավետարան: Իսկ քամին դանդաղ շոյում է հայրենակարոտ հոգեւորականի փարաջայի փեշերը՝ ավելի արտահայտիչ դարձնելով ուխտավորի նրա կերպարը: Հոգեզավակ-ուսանողները հետեւում են սրբազան հորը:

Ցրվում է տեսիլքը, երեւում է Անին... Թե սի՛րտ ունես, դիմացի՛ր:

Ահա Մայր տաճարը, Գրիգոր Լուսավորիչ (Տիգրան Հոնենց), Աբուղամրենց Ս. Գրիգոր, Փրկչի եկեղեցիները, Կուսանաց վանքը, քաղաքի կիսավեր պարիսպները: Եւ այս բոլորի կողքին խնամքով պահպանված ու աշխույժ եռուզեռ ապրող մզկիթը, որ անզեն աչքով նույնիսկ տեսանելի էր: Քիչ այն կողմ թուրք խաշնարածներն են՝ անտարբեր ու անհաղորդ այս բոլորին:

Թե սի՛րտ ունես, դիմացի՛ր:

Դաժան ճակատագիր... Գետի այս ու այն ափին՝ այնքան մոտ ու մոտիկ, երկու հարազատ ու արյունակից ձգվում են գրկախառնվելու ու չեն հասնում իրար: Մեջտեղում գետ է ու փշալարեր: Նայո՜ւմ, նայո՜ւմ են իրար՝ ուժասպառ ու հուսահատ: Գետի այն ափին շունչը հետզհետե փչում է տառապյալ հարազատը, ու որքան թուլանում է զարկերակը նրա, նույնքան պրկվում է բռունցքն այս ափին: Ու թվում է՝ ահա՛-ահա՛ պիտի ճզմի փշալարն ու գետն անցնի:

Ինչպես միշտ, Շահե սրբազանը, հայացքը դեպի Անի, բաց դաս է անցկացնում իր սաների հետ: Նա նշում է հազար եւ մեկ եկեղեցի ունեցող, փառավոր գիտական, պատմամշակութային, առեւտրական կենսագրություն ունեցող Անի մայրաքաղաքի ունեցած նշանակության մասին: Կարեւոր հարցադրումներով իր սաների հետ պարզաբանում է Անի մայրաքաղաքի պատմությունը, մեկ առ մեկ հիշում ու հիշատակում թագավորներին ու ասպատակիչ ցեղերին, ոգեկոչման ու զգոնության հորդորներ անում երիտասարդներին: Նա հիշատակում է Ռշտունյաց Սենեքերիմ թագավորի դավաճանական հեռացումը Վասպուրականից, որին հետեւեցին Բագրատունիները: Հետեւում է սաղմոսի ընթերցումը, որտեղ հիշատակվում է հրեա գաղթականների կարոտն իրենց ավերակված Սիոնի նկատմամբ: Պատկերը հար եւ նման է այսօրվան, եւ սրբազան հայրը կոչ է հնչեցնում. «Անին հայի Սիոնն է, Անիի դիմաց կեցած երկու բան կսեմ, որ ասիկա չկրկնվի մեյ մըն ալ ու չլքվի հայրենիքը: Լավ հասկցա՞ք, թե ինչ ըսել կուզե Անին իմ բերանովս: Կըսե, թե մի՛ ընեք ձեր մեծերու սխալները, ամո՛ւր կեցեք ձեր հողին վրա եւ ամուր պաշտպանները եղե՛ք անոր»:

Դժվար է բաժանվել հարազատից, ծանր է հրաժեշտի պահը: Վերադառնում ենք կոտրված սրտով, տապալված հույսով, ու կարոտը խեղդում է մեզ՝ կորուսյալ հայրենիքի կարոտը: Անին կա՛, դեռ ապրո՛ւմ է ու հավերժ նախատինք է հնչեցնում մեզ՝ նախնիների մեղքերի ու թերացումների համար: Սպասում է Անին՝ դեմքով դեպի հայրենիք, գութ է հայցում, թե բա՛վ է օտար բարբարոսի կճղակները մաշեն մեր սուրբ ու սրբատաշ խաչքարերը ու արոտավայր դարձնեն մեր պատմական մայրաքաղաքի սուրբ հողը:

Նվերա ԳԱԼՍՏՅԱՆ

«ՔԱՐՈԶՉԱԿԱՆԸ» ԳՈՒԳԱՐՔՈՒՄ

Հունիսի 27-28-ին Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության եւ քարոզչության կենտրոնի աշխատակազմը, առաջնորդությամբ կենտրոնի վարիչ-տնօրեն հոգեշնորհ Տ. Վազգեն վարդապետ Միրզախանյանի, Տ. Մովսես վարդապետ Մովսիսյանի եւ Տ. Զարեհ աբեղա Կաբաղյանի, ուխտագնացության էր մեկնել դեպի Գուգարաց թեմի պատմական վանքերը՝ Օձուն, Սանահին, Հաղբատ, Քոբայր:

Ուխտավորներն Օձունում, Սանահինի եւ Հաղբատի վանքերի գլխավոր՝ Ս. Աստվածածին եւ Ս. Նշան եկեղեցիներում իրենց սրտաբուխ աղոթքն ասացին, երգեցին հոգեպարար շարականներ: Հաղբատում գոհաբանական արարողությունից հետո նրանց առաջ քարոզ խոսեց Գուգարաց թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Սեպուհ եպիսկոպոս Չուլճյանը, որը, ողջունելով քարոզչականի աշխատակազմի այսօրինակ նախաձեռնությունը եւ ներկայացնելով թեմի արդի վերականգնողական վիճակը, մեծապես կարեւորեց քարոզչական գործունեության անհրաժեշտությունը թե՛ Գուգարքում եւ թե՛ ողջ Հայաստանում:

Ուխտավորները խորին ակնածանքով այցի գնացին նաեւ հայ միջնադարյան մեծահամբավ վարդապետներ Գրիգոր Տուտեորդու՝ Սանահինում եւ Հովհաննես Սարկավագի՝ Հաղբատում գտնվող սուրբ շիրիմներին:

ՔԴՔԿ ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Քննեցե՛ք դուք ձեզ՝ տեսնելու,
թե նույն հավատի մե՞ջ եք.
փորձեցե՛ք դուք ձեզ. զգո՞ւմ եք
Քրիստոս Հիսուսի ներկայությունը
ձեր մեջ, թե՞ պարզապես
Իր անունն եք կրում:
(Բ ԿՈՐՆԹ., 13, 5)

Պատմություն դարձավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին կից գործող կիրակնօրյա հոգեւոր վարժարանների հերթական ուսումնական տարին: Այսօր արդեն յուրաքանչյուր ուսուցիչ հետադարձ հայացքով է անդրադառնում անցած ողջ տարվան, քննում, ի մի բերում արածը, ուղիներ որոնում չարածն անպայման հաջորդ ուսումնական տարում իրականացնելու, նաեւ առավել հետաքրքիր ու աշխույժ դարձնելու աշակերտության առօրյան:

Իսկ մինչ այդ... Ոչ շատ երկար ուղի անցած կիրակնօրյա հոգեւոր վարժարանների համար արդեն մի շարք գեղեցիկ ավանդույթներ են ձեւավորվել, որոնք դրսեւորվում են գրական-գեղարվեստական հայտագրերի, տոնակատարությունների, հանդիսությունների, ինչպես նաեւ ուխտագնացությունների տեսքով: Ուխտագնացություններ կազմակերպվում են ոչ միայն աշակերտության, այլեւ ուսուցիչների համար: Գեղեցիկ ավանդույթը չխախտելու ակնկալությամբ է Քրիստոնեական դաստիարակության եւ քարոզչության կենտրոնը՝ հանձին վարիչ-տնօրեն հոգեշնորհ Տ. Վազգեն վարդապետ Միրզախանյանի, կազմակերպել էր ամավերջյան ուխտագնացություն՝ Սեւան եւ Հաղարծին, որին մասնակցեցին կիրակնօրյա վեց վարժարանների ուսուցչական կազմեր:

Յուրօրինակ բերկրանք էր ապրում ամեն մի ուսուցիչ հունիսի 21-ի վաղ առավոտյան: Ամենքը շտապում էին Մայր Աթոռ, որտեղից պետք է սկսվեր ուխտագնացությունը:

Աղոթքասացությամբ եւ սաղմոսների երգեցողությամբ ճանապարհվեցին նրանք: Օրվա առաջին կեսին արդեն Սեւանում էին: Նրանց հետ էին նաեւ ՔԴՔԿ-ի վարիչ-տնօրեն Տ. Վազգեն վարդապետ Միրզախանյանը, Տ. Մովսես վարդապետ Մովսիսյանը, Տ. Տաթեւ աբեղա Հակոբյանը: Այստեղ ուսուցիչները նախ Ս. Մարիամ Աստվածածին եկեղեցում իրենց աղոթքն առաքեցին առ Բարձրյալն Աստված՝ խնդրելով Տիրոջից մտքի պայծառություն, հոգու կենսախնդություն, ինչպես նաեւ սրտի մաքրություն, այսինքն՝ շնորհ, որով իրենք կկարողանան քայլել քրիստոնավայել ուղիով, պահել Տիրոջ պատվիրանները, սիրել միմյանց նույն սիրով, որով մեր մարմնացյալ ու մարդացյալ Տերն էր սիրում Իր աշակերտներին կամ Իրեն հետեւողներին, ապա զմայլվեցին Գեղամա ծովակի փիրուզագույն գեղեցկությամբ ու ծիծղուն ալիքների խաղով, կարճ պահով ներկա գտնվեցին կղզում կազմակերպված տոնախմբությանը եւ շարունակեցին ճանապարհը:

Ոլորապտույտ ուղին նրանց առաջնորդեց դեպի Գուգարաց հրաշք բնաշխարհը, որի գողտրիկ անկյուններից մեկում, անդնդախոր կիրճի դարավանդին է ծվարել Հաղարծինը: Դիլիջան քաղաքից 18 կիլոմետր հյուսիս գտնվող պատմական Ջորափոր գավառում է գտնվում այս եկեղեցահամալիրը, որ կառուցվել է 10-13-րդ դարերում: Ասենք նաեւ, որ վանական համալիրն իր կազմում ունի տարբեր ժամանակներում կառուցված երեք եկեղեցի՝ Ս. Գրիգոր /10-րդ դար/, Ս. Աստվածածին /1281 թ./ եւ Ս. Ստեփանոս /1244 թ./, երկու գավիթ, սեղանատուն, մի քանի աղոթարաններ, խաչքարեր: Ժողովրդական մեկնությամբ «Հաղարծին» նշանակում է «արծիվների խաղալու վայր»՝ խաղ+արծն=խաղարծն, որը ժամանակի ընթացքում ենթարկվել է որոշ հնչյունային փոփոխության՝ ստանալով «Հաղարծին» ձեւը: Իրենց վեհ թռիչքով ու անկրկնելի խաղով արծիվները այստեղ եկող մարդուն ասես փորձել են ուսուցանել բարձունքների վեհությունը, ազատության անպարագրելիությունն ու կատարելությունը:

Օրվա երկրորդ կեսն է: Ուխտավորաբար

Հաղարծին եկած ուսուցիչները, հոգեշնորհ վարդապետների առաջնորդությամբ, աղոթքներ ու սաղմոսներ երգելով, քայլեցին դեպի վանական համալիր: Այստեղ նրանց մեծ սիրով եւ ուրախությամբ ընդունեցին վանքի վանահայր Տեր Մինասը, ինչպես նաեւ Տ. Դերենիկ աբեղա Դավթյանը:

Ս. Աստվածածին եկեղեցում ուսուցիչներն իրենց գոհաբանական աղոթքը հղեցին առ Աստված՝ այդ անկրկնելի պահն իրենց շնորհելու համար, միաժամանակ հայցեցին Ամենակարող Տիրոջ հովանավորությունը՝ սկսած գործն անխափան եւ ճշմարտորեն կատարելու, մանուկ սերնդի հոգեւոր դաստիարակման դժվարին ճանապարհով շիտակ քայլելու համար:

Ապա բոլորը մասնակցեցին սիրո ճաշին, որի ժամանակ հոգեշնորհ Տ. Վազգեն վարդապետ Միրզախանյանն ի խորոց սրտի ցանկացավ իր նախկին սաներին, որ այժմ արդեն ունեն ուսուցանելու իրավունք, որ մշտապես սիրեն միմյանց Տիրավանդ սիրով, ուխտեն այս սուրբ վայրում՝ հավատարիմ մնալ մեր նախնյաց ավանդներին եւ Սուրբ Հայրերի պատվիրաններին, որպեսզի կարողանան իրապես կատարել այն մեծ ու դժվարին առաքելությունը, ինչի համար կոչված են իրենք այսօր: Նաեւ հորդորեց լինել խոհեմ, իմացածը հաստատել ջանադիր ընթերցանությամբ, չիմացածը հարցնել ավագներից եւ ապա ամփոփեց խոսքը Հեթանոսաց Առաքյալի՝ Կորնթացիներին ուղղած տողերով. «Քննեցե՛ք դուք ձեզ՝ տեսնելու, թե նույն հավատի մե՞ջ եք. փորձեցե՛ք դուք ձեզ. չգիտե՞ք, թե Քրիստոս Հիսուս ձեր մեջ է, այլապես կլինեիք անպիտան» /Բ ԿՈՐՆԹ., 13, 5/:

Ուսուցիչները վերադարձան ուշ երեկոյան: Ավարտվեց հերթական ուխտագնացությունը: Ամեն ոք իր հետ տուն տարավ օրվա տպավորությունները, ապրումները, որպեսզի մեկ անգամ եւս քննի առանձնակի, տեսնի թեր եւ ոչ լիարժեք կողմերը՝ իմաստավորելու համար անցած մեկ օրը, որ ողջ տարվա ամփոփ նկարագիրն էր, սիրո եւ համերաշխության ամենամեծ դասը:

Մարիամ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԹԵՄԱՆ ԵՂԻՇԵ ԹԱԴԵՒՈՍՅԱՆԻ ԱՐՎԵՍՏՈՒՄ

Եղիշե Թադեւոսյանը 19-րդ դարի վերջի եւ 21-րդ դարի սկզբի հայ կերպարվեստի ականավոր դեմքերից է, որը մուտք գործեց հայ կերպարվեստ եւ իր մնայուն տեղը հաստատեց որպես նկարիչ-բանաստեղծ, որպես հայրենասեր ու հոգեբան ստեղծագործող:

Արվեստագետի լիարյուն կյանքով ապրող նկարչի նախասիրություններից դուրս չեն մնացել խճանկարչությունը, գրաֆիկան, բեմանկարչությունը, կիրառական արվեստը, սակայն նրա շռայլ տաղանդը լիարժեքորեն դրսեւորվել է գեղանկարչության մեջ: Սկզբնական շրջանի աշխատանքներն արդեն, որոնցում գեղարվեստական ասելիքն առաջին հերթին արտահայտվում է կոլորիտի ու կայուն գծանկարի միջոցով, ինքնին հավաստում են նրա տաղանդի ու ինքնատիպության մասին: Հաճախակի ճանապարհորդությունները դեպի տարբեր երկրներ, հատկապես Մերձավոր Արեւելք ու Եվրոպա, շփումը համաշխարհային դասական արվեստի հետ, նպաստեցին նկարչի գեղարվեստական մտքի խորացմանն ու ընդլայնմանը:

Եղիշե Թադեւոսյանն առաջինն էր հայ նկարիչներից, որ սկզբունքորեն սկսեց աշխատել բացօթյա պայմաններում` ստեղծելով բազմաթիվ չքնաղ էտյուդներ, որոնք շնորհիվ տեսնելու եւ ընկալելու նրա բացառիկ օժտվածությանը, նոր որակ հաղորդեցին բնանկարի ժանրին: Հայաստանի բնությունը, հայ ժողովրդի հոգեւոր աշխարհն ու ճակատագիրը մշտապես գտնվել են Թադեւոսյանի ստեղծագործական տեսադաշտի կենտրոնում. «Դեպի պանդխտություն» /1895/, «Երկրպագություն խաչին» /1901/, «Զանգյուղում» /1907/, «Ասլան աղա» /1912/, «Արագած» /1917/, «Կոմիտաս» /1935/ եւ այլն: Սրանք բոլորն էլ խորապես ազգային պատկերներ են: Եթե «Արագածը» իր պայծառ գույների կենսախինդ թրթիռներով հայկական լեռնաշխարհի լավագույն բանաստեղծական կերպարներից է, ապա «Դեպի պանդխտություն», «Երկրպագություն խաչին» կտավները հայ ժողովրդի ծանր ճակատագրի խոր ընդհանրացումներ են:

Նկարչի արվեստում հետզհետե ուժգնացող հակումը դեպի իմպրեսիոնիզմը` հենված դասական ավանդույթների վրա, միտված է աշխարհի ու երեւույթների ռեալիստական ճանաչողությանը: «Նկարելաձեւով ես ինձ դասում եմ իմպրեսիոնիստների ու սիմվոլիստների շարքը: Իմ նպատակն է արվեստից ոչ միայն հաճույք ստանալ, այլ ամեն ինչ փորձել, ամեն ինչ հասկանալ ու առավել ճանաչել շրջապատը»,- գրում է Ե.Թադեւոսյանն իր նամակներից մեկում:

Իրականությունն իր ողջ բազմազանությամբ ընկալող զգայուն նկարիչը ժամանակի եւ միջավայրի մղումով, ներքին լարվածությամբ շարունակ որոնում է մարդ-իդեալին` առաջ քաշելով չարի ու բարու պրոբլեմը: Այս գաղափարն է ընկած ինչպես «Հանճարն ու ամբոխը» /1909/ կտավի, այնպես էլ քրիստոնեական թեմայով մի շարք ստեղծագործությունների հիմքում. «Քրիստոսն ու փարիսեցիները» /1919/, «Քրիստոսի փորձությունը» /1895/, «Քարոզ ուղղադավաններին» /1896/, «Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլքը» /1901/, «Քրիստոսը» եւ այլն:

Հավատով ու ճշմարտությամբ իր դարին ծառայած նկարիչը, հավանաբար, տաղանդավոր նախնիներից էր ժառանգել Աստծո հետ յուրովի հաղորդակցվելու կարողությունը: Նրա` Աստվածաշնչի թեմաներով կատարած աշխատանքները, ձերբազատված լինելով միստիկական ծնող գաղափարներից, աչքի են ընկնում ինքնատիպ միտումով. Քրիստոսին պատկերել ոչ որպես սոսկ Աստված, այլ որպես Մարդ-Աստված:

Դժգոհելով իրեն շրջապատող իրականության մեջ տիրող քաղքենի բարքերից եւ ամեն կերպ աշխատելով մերկացնել, խարազանել դրանք` ստեղծում է «Քրիստոսն ու փարիսեցիները» մեծածավալ աշխատանքը` իր երկար տարիների պրպտումների արդյունքը, որը սակայն սկսել էր նկարել դեռեւս 1916-ից` մի քանի էսքիզների ու տարբերակների ձեւով: Իր ապրած դժվարին կյանքով իմաստնացած նկարչի կողմից միանգամայն համոզիչ ու հիմնավորված է ավետարանական այս սյուժեին դիմելը, ուր Քրիստոսը ժողովրդի եւ իր աշակերտների ներկայությամբ դատապարտում է փարիսեցիներին ու դպիրներին. «Վա՜յ ձեզ` դպիրներիդ ու փարիսեցիներիդ, որ նման եք սպիտակեցրած գերեզմանների, որոնք դրսից գեղեցիկ են երեւում, մինչ ներսից լի են մեռելների ոսկորներով եւ ամենայն ապականությամբ, նույնպես եւ դուք դրսից մարդկանց արդար եք երեւում, մինչ ներսից լի եք կեղծավորությամբ ու անօրինությամբ»: Մարդկության ողջ քրիստոնյա հատվածի համար բարու, մարդկային առաքինության, գթասրտության կատարյալ մարմնացում հանդիսացող Քրիստոսի կերպարին նկարիչը հակադրում է կեղծիք, շահամոլություն, երկերեսանություն խորհրդանշող փարիսեցիներին: Ի տարբերություն հայ կերպարվեստում բազմիցս ստեղծված Քրիստոսի միանշանակ խաղաղ, լուսեղեն, առինքնող կերպարին` Թադեւոսյանը Հիսուսին պատկերել է զայրույթի պահին, սովորական մահկանացուի նման խիստ վեճի բռնված: Կտավից հորդում է վառ, կրքոտ, վարպետորեն ներդաշնակված գույների անհանգիստ երաժշտությունը` առավել եւս ընդգծելով նրա չափերին անհամապատասխան խոշոր պատկերված կերպարների տագնապն ու խռովքը: Ահա, թե ինչ է գրում այս նկարի տարբերակներից մեկի վերաբերյալ ռուս տաղանդավոր նկարիչ Բ. Դ. Պոլենովը Թադեւոսյանին ուղղված նամակներից մեկում. «Քրիստոսի դեմքը զարմանալիորեն կենդանի է` անսովոր ուժեղ արտահայտությամբ: Լսում ես նրա զայրալից բացականչությունը` ի պատասխան նրանց մանրախնդիր ու բթամիտ հարցերի: Դուք հսկայական առաջընթաց քայլ եք կատարել, դա մեծ վարպետի ստեղծագործություն է: Այն իր ուժով ու գեղեցկությամբ լուսավորում է մեր նկարների ցուցասրահները»:

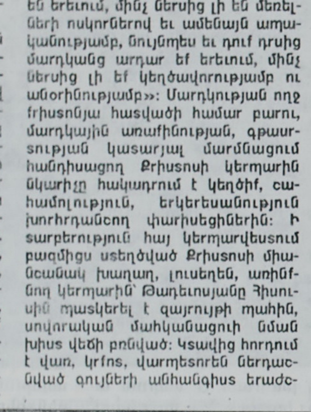

Եղիշե Թադեւոսյանի մոտ պուանտիլիստական /կետանկար/ նկարելաձեւը երբեք չի եղել ինքնանպատակ կամ տուրք` ժամանակի արվեստում տեղ գտած նորույթի, այլ մշտապես նպաստել է պատկերի բովանդակության բացահայտմանը: Պատկերաստեղծման այդ եղանակով է կատարված «Լուսավորչի տեսիլքը» մեծակտավ աշխատանքը, որ քրիստոնեական եկեղեցու պատմության տեսակետից մեծարժեք ստեղծագործություն է: Նկարիչը, ուսումնասիրելով Ագաթանգեղոսի «Հայոց պատմություն» աշխատության «Հայաստան աշխարհիս փրկության դարձը» գլխում զետեղված նյութը, գեղանկարչորեն վերարտադրել է Հայաստանում քրիստոնեության տարածման եւ ամրապնդման ջատագով, Հայ Առաքելական եկեղեցու հիմնադիր, երանելի Հայրապետ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի հայտնի տեսիլքը: Խոր Վիրապից ազատվելուց հետո Լուսավորիչը 60 օր շարունակ թագավորին ու ժողովրդին քարոզեց Հին ու Նոր Կտակարանները եւ միայն քարոզչության վերջին օրը տեսավ տեսիլքը: Այն խորհրդանշում էր ոչ միայն քրիստոնեության ամրապնդման անհրաժեշտությունը, այլեւ աստվածային նախախնամության կողմից սուրբ նահատակների վկայարանները եւ Մայր տաճարի հիմնադրման վայրերը եւ Հայոց եկեղեցու կառուցողական նախատիպը: Ամբողջ պատկերը ներկայացնում է Միածնի իջեցման հրաշքը, որի խորհրդավորությունն առավել եւս ընդգծվում է ապագա Մայր տաճարի, նահատակ կույսերի, խավար գիշերով պատված քաղաքի ուրվապատկերներով: Նկարի հորինվածքն ամբողջանում է տեսիլքից զարմացած Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի կերպարով: Առաջին պլանում, կտավի կապտականաչավուն ֆոնի վրա գլխիվայր, երկնքից վայրէջքի պահին, ոսկի կռանը ձեռքին, աստվածային լույսով ողողված Քրիստոսի կերպարն է, որի պատկերման կերպը, ինչպես տեսնում ենք, շեղված է ավանդական բոլոր ձեւերից, սակայն հարազատ է Լուսավորչի տեսիլքի բնագրին: «Տեսա մարդկային մի ահավոր կերպարանք, բարձր ու ահեղ, որն առջեւից էր ընթանում եւ վերեւից մինչեւ ներքեւ վայրէջքի առաջապահն էր, ձեռքին ուներ ոսկե մեծ կռան, եւ բոլորը նրա ետեւից էին գալիս: Ինքը գալիս էր սլանալով, խոյանալով, արագաթռիչք արծվի նման ու իջավ հասավ մինչեւ երկրի հատակը, քաղաքի մեջտեղը, խփեց լայնատարած գետնին, եւ մեծ ու անչափ թնդյուններ հնչեցին անդունդների սանդարամետից: Ամբողջ երեւացող երկիրը, աչքին տեսանելի լինելու չափ, հարթ հավասար դաշտաձեւ տափակացավ»:

Ակնհայտ է, որ թե՛ գաղափարի վերարտադրման, թե՛ պատկերների մշակման եւ թե՛ գույների խորհրդանշանային իմաստավորման տեսակետից քայլ առ քայլ հետեւել է տեսիլքի նկարագրությանն ու մեկնությանը` ըստ Ագաթանգեղոսի:

Երկրորդ պլանում նահատակների վկայարաններն ու Կաթողիկե եկեղեցին խորհրդանշող սյուների, խարիսխների միջոցով պատկերել է ապագա Հայոց եկեղեցու հաստատության ուրվապատկերը /տե՛ս Ագաթանգեղոս, 736, 737, 744, 746, 755/:

Դիտում ես այս նկարն ու թվում է, թե լույսի միջից ճառագող ապագա տաճարի զանգերի ղողանջն է լսվում, աստվածային ոգու, տիեզերքի ղողանջը` հավերժորեն ուղղված եկող ժամանակների բոլոր սերունդներին: Գրիգոր Լուսավորչի սքանչելի տեսիլքը պատկերող այս աշխատանքը այսօր էլ զարդարում է Հայոց բոլոր եկեղեցիներն իր անսպառ աստվածային լույսով սնուցող Ս. Էջմիածնի վանքի գեղանկարչական ստեղծագործությունների հավաքածուն:

Թվարկված եւ մի քանի այլ թեմատիկ պատկերներում Վաղարշապատի ծնունդ հանդիսացող նկարիչը միաժամանակ արտահայտել է իր ջերմեռանդ սերն ու նվիրումը Հայ եկեղեցուն, որի ծոցում դարերով զարգացած ու ծաղկած միջնադարյան հայ արվեստն այն կենարար ակունքներից էր, որից առատորեն սնվում էր նաեւ հենց ինքը` Թադեւոսյան արվեստագետը:

Թամար ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Հայաստանի Ազգային պատկերասրահ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԿՐՈՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ըստ ֆրանսիական մամուլի

«Լա Քրուա» թերթը հրապարակել է աշխարհում առկա կրոնների հետեւորդների թիվը, որը հետեւյալ պատկերն է ներկայացնում:

Քրիստոնեություն` 1 միլիարդ 939 միլիոն մարդ:

Իսլամ` 959 միլիոն:

Հինդուիզմ` 959 միլիոն:

Կոնֆուցիանականություն` 351 միլիոն:

Բուդդայականություն` 341 միլիոն:

Շինթոյականություն` 66 միլիոն:

Թայոյականություն` 37 միլիոն:

Հրեություն` 20 միլիոն:

Սիխ կրոններ /Հնդկաստան/ 18 միլիոն:

Այլ կրոններ /ներառյալ ոգեպաշտություն/ 823 միլիոն:

Անհավատություն` 278 միլիոն /մեծ մասը` անտարբերների բազմություն/:

Ընդհանուր մարդկության թիվը մոտ 5 միլիարդ 60 միլիոն է:

Իսկ «Ֆիգարո» թերթը, հենվելով «Կաթոլիկական ամսագրում» հրապարակված տվյալների վրա, հետեւյալ կերպ է ներկայացնում կրոնների տարածման հեռանկարները.

1970-ից մինչեւ 2025թ. ընկած ժամանակահատվածում իշխող կրոնները կլինեն քրիստոնեությունը եւ իսլամը: Եթե 1970թ. իսլամը գրավել է երկրի բնակչության 15,3 տոկոսը, ապա 2025թ. այդ տոկոսը կաճի մինչեւ 23,6 տոկոսի:

Քրիստոնյաների թիվը 1970թ. 33,7 տոկոսից 2025թ. կաճի 36,9 տոկոսի:

Այսպիսով, 2025թ. երկրագնդի բնակչության հաշվով, քրիստոնեությունը կրկին կզբաղեցնի առաջին տեղը մյուս կրոնների մեջ: Սակայն իսլամին է պատկանում արագ ընդարձակվելու հատկությունը: Այժմ իսլամին հարում են մոտ երկու միլիարդ մարդ: Փոքր-ինչ կաճի հինդուիզմի կողմնակիցների թիվը` 12,9 տոկոսից կվերաճի 13,5 տոկոսի: Այդ նույն ժամանակահատվածում, ըստ ամսագրի հաշվարկների, հրեության հետեւորդների թիվը կկրճատվի 1970թ. 0,35-ից մինչեւ 0,2 տոկոս` 2025թ.: Ինչ վերաբերում է բուդդիստներին, ապա նրանց թվաքանակը 6,4-ց կիջնի 4,6 տոկոսի: Աթեիստների կամ էլ կրոնական հավատալիքներից զերծ մարդկանց թվաքանակը 19,6-ից կհասնի 17 տոկոսի:

Երբեմն զարմանք է հարուցում տարատեսակ աղանդների բազմաքանակությունը: «Կաթոլիկական ամսագրի» հաշվարկներով, 1970-ից մինչեւ 2025թթ. ընկած ժամանակահատվածում «նոր կրոնները» կկրկնապատկեն իրենց համակիրների շարքերը 78-ից մինչեւ 148 միլիոն մարդով: Բայց դրանց հարաբերակցությունը մյուս կրոնների նկատմամբ կմնա գրեթե անփոփոխ:

ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ

Ա Ս Ո Ւ Յ Թ Ն Ե Ր

(«Օրագիր առժամյան ազդմանց մտաց եւ սրտի»)

Խոսքն առանց հավատի նման է ծխացող պատրույգի:

Ով Աստծուն է սիրում, սիրում է ամեն ինչ, ով իրեն է սիրում, ոչինչ չի սիրում:

Գեղեցիկ պտուղը մահացրեց Ադամին, Խաչի չոր փայտը նրան փրկեց:

Հույսն ամեն երկրում էլ ծլում է, բայց ամեն տեղ չի աճում:

Հոգին մարմնին է կենդանացնում, սերը` հոգին:

Աշխատանքը մեկ անգամ է հոգնեցնում, պարապությունը` մշտապես:

Նույն ծաղկից են քաղում մեղր եւ թույն:

Հանցանքը խոստովանելը քավության կեսն է:

Մանկան ծնվելուց ոչ ոք չի մտաբերում իր ծնունդը, բայց մեկի մահվան ժամանակ ամեն ոք իր մահն է մտաբերում:

Արքայի գավազանը, մարտիկի զենքը, իմաստունի գրիչը, կանանց զարդը, ամենը հափշտակում է մահն ու տանում:

Ուրախություն - ջինջ սրտի ճառագայթ:

Բարեկամություն - հոգեւոր ամուսնություն:

Բանաստեղծ - ամենայն զգացմունքների թարգման:

Ծերություն - ավանդության կենդանի մատյան:

Տարին բոլորեց, ժամանակի տաճարի մի սյուն էլ խորտակվեց:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր` Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ` Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության եւ քարոզչության կենտրոն
Խմբագիր` Կարեն Մաթեւոսյան
Գրանցման վկայական` 624
Խմբագրության հասցեն` քաղաք Վաղարշապատ, Ս. Գայանե եկեղեցի. Քրիստոնեական դաստիարակության եւ քարոզչության կենտրոն
հեռախոս` (8+259) 56780, Երեւանում` 563902
Տպագրվում է «Սարգիս Խաչենց» հրատարակչության տպարանում, Երեւան, Հանրապետության հրապարակ, Հայաստանի Ազգային պատկերասրահ, հեռախոս` 582703
Ստորագրված է տպագրության 16. 07. 97
Տպաքանակը` 1500 Գինը` 50 դրամ: